

Załącznik
do uchwały
Rady Miejskiej w Przemyślu
z dnia 2024 r.

Sprawozdanie z realizacji
„Gminnego programu opieki nad zabytkami
dla miasta Przemyśla na lata 2021-2024”
za okres 2022-2023

Opracowanie: Wydział Architektury Urzędu Miejskiego w Przemyślu

Przemyśl 2024 r.

Spis treści:

Wstęp	-3
I PRIORYTET: OCHRONA, OPIEKA I WYEKSPONOWANIE OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH ORAZ WALORÓW KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA	-5
I-A. Ochrona i opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym	-5
I-A. Kierunek działania 1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	-5
I-A. Kierunek działania 2. Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami i ich otoczeniem	-15
I-A. Kierunek działania 3. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	-21
I-A. Kierunek działania 4. Dbanie o stan i porządek przy cmentarzach z obszaru miasta	-24
I-B. Wyeksponowanie zabytków i krajobrazu kulturowego	-27
I-B. Kierunek działania 1. Prezentacja zabytków i określenie ich miejsca w przestrzeni	-27
I-B. Kierunek działania 2. Udostępnienie zabytków nieruchomych	-28
I-B. Kierunek działania 3. Prezentacja zabytków po zmroku	-34
II PRIORYTET: PROMOCJA I POPULARYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	-36
II. Kierunek działania 1. Promocja i popularyzacja zabytków nieruchomych	-36
II. Kierunek działania 2. Promocja i popularyzacja spuścizny historycznej i krajobrazu kulturowego	-38
II. Kierunek działania 3. Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym miasta	-56
III PRIORYTET: EDUKACJA I SZERZENIE WIEDZY O REGIONALNYM DZIEDZICTWIE KULTUROWYM	-57
III. Kierunek działania 1. Szerzenie wiedzy – działania informacyjne	-57
III. Kierunek działania 2. Szerzenie wiedzy – działania promocyjne	-59
III. Kierunek działania 3. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego	-60
IV PRIORYTET: ROZSZERZENIE ZASOBU I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA PRZEMYŚL	-62
IV. Kierunek działania 1. Monitoring zasobów, systematyczna aktualizacja i uzupełnienie gminnej ewidencji zabytków	-62
Podsumowanie	-65

Wstęp

„Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Przemyśla na lata 2021-2024” (zwany dalej programem) został przyjęty uchwałą nr 202/2021 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 20 grudnia 2021 r., następnie opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego w dniu 30 czerwca 2021 r. (poz. 4753).

Podstawą sporządzenia gminnych programów opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 sierpnia 2013 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1568*) oraz wytyczne Instytutu Dziedzictwa Narodowego.

Zgodnie z art. 87 przywołanej ustawy program opieki nad zabytkami sporządza organ wykonawczy gminy/powiatu/województwa na okres 4 lat. Następnie, po uzyskaniu pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, zostaje podjęty przez organ uchwałodawczy jednostki samorządu terytorialnego. Z realizacji programu sporządza się co 2 lata sprawozdanie.

Głównym celem programu jest określenie zadań i kierunków działań na rzecz opieki oraz ochrony zasobu zabytków miasta w jego granicach administracyjnych. Ponadto, wskazanie najbardziej wartościowych dla miasta zabytków i zagrożeń dla tych obiektów. Realizacja programu zarządzania zasobami kulturowymi odbywa się na równi i w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi.

W omawianym programie określono cztery priorytety, w ramach których wytyczono kierunki działań oraz zadania do realizacji.

Priorytety tematyczne:

- Priorytet I: Ochrona, opieka i wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego miasta
 - A – Ochrona i opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym
 - B – Wyeksponowanie zabytków i krajobrazu kulturowego
- Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego
- Priorytet III: Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym
- Priorytet IV: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta Przemyśla.

Niniejsze sprawozdanie z realizacji programu zostało opracowane za lata 2022-2023 oraz na podstawie danych dotyczących działań i inwestycji na rzecz opieki nad zabytkami realizowanych przez następujące wydziały oraz jednostki organizacyjne Urzędu Miejskiego w Przemyślu:

- Wydział Architektury
- Wydział Rozwoju, Inwestycji i Funduszy Zewnętrznych
- Wydział Promocji i Kultury
- Wydział Edukacji i Sportu
- Wydział Gospodarki Lokalowej
- Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska
- Biuro Rozwoju Miasta Przemyśla
- Związek Gmin Fortecznych Twierdzy Przemyśl
- Przemyskie Centrum Kultury i Nauki „Zamek”
- Zarząd Dróg Miejskich w Przemyślu
- Przedsiębiorstwo Gospodarki Mieszkaniowej

Program nakłada na prezydenta obowiązek sporządzania sprawozdania ze realizowanych działań na rzecz opieki nad zabytkami i dziedzictwa kulturowego na podstawie wskaźników, które są odzwierciedleniem skuteczności oraz efektywności podejmowanych przedsięwzięć.

PRIORYTET I: OCHRONA, OPIEKA I WYEKSPONOWANIE OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH ORAZ WALORÓW KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA

I-A. OCHRONA I OPIEKA NAD ZABYTKAMI I KRAJOBRAZEM KULTUROWYM

Przemyśl jest miastem z wyjątkowym w skali kraju nasyceniem obiektów zabytkowych. Posiada wybitne walory krajobrazu kulturowego, będące świadectwem ponad tysiącletniej historii miasta. Na terenie Przemyśla zewidencjonowano blisko 1700 obiektów nieruchomych o charakterze zabytkowym. Po dziś dzień zostało przyznanych około 400 indywidualnych wpisów do rejestru zabytków, w tym zabudowa 23 ulic oraz 49 obiektów Fortyfikacji Rdzenia Twierdzy, obwód "Noyon". Znaczna część terenu administracyjnego miasta podlega ochronie konserwatorskiej na podstawie wpisu do rejestru zabytków układu urbanistycznego. Bardzo ważnym i istotnym działaniem w celu zachowania dziedzictwa kulturowego miasta jest ochrona i opieka nad zabytkami.

*Ryc. 1. Widok na rzekę San i zabytki miasta
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

I-A. Kierunek działania 1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania

Opieka nad zabytkami, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami jest jednym z zadań samorządu gminnego, będącego właścicielem lub posiadaczem zabytkowych obiektów. Opieka polega głównie na zapewnieniu warunków do: naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury. W omawianym okresie

sprawozdawczym miasto Przemyśl realizowało wskazane poniżej działania w celu zahamowania procesu degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania.

Programy prac konserwatorskich przy pomnikach Jana III Sobieskiego i Św. Jana Nepomucena (2023)

W celu zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania zlecono przygotowanie programu prac konserwatorskich dwóch pomników znajdujących się na terenie miasta Przemyśla, wyróżniających się swoją formą architektoniczną oraz walorami o znaczeniu historycznym - Św. Jana Nepomucena oraz Jana III Sobieskiego. Uzyskano pozwolenie konserwatorskie na wykonanie prac oraz złożono wnioski o ich dofinansowanie do Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (PWKZ).

Przebudowa i remont dachu nad adaptowaną częścią hotelową budynku znajdującego się przy ul. Adama Mickiewicza 30 w celu umożliwienia zakwaterowania uchodźcom z Ukrainy (2022 – 2023)

Gmina Miejska Przemyśl zrealizowała zadanie polegające na remoncie dachu nad częścią hotelową budynku przy ulicy Mickiewicza 30. Wkład w prace remontowe miało również miasto partnerskie Paderborn, którego władze zdecydowały się przeznaczyć środki finansowe na pomoc uchodźcom z Ukrainy.

Zakres prac obejmował:

- wymianę elementów konstrukcyjnych dachu, w tym: krokwie, kleszcze, płatwie, belki, tramy, zastrzały, impregnację grzybobójczą i ogniochronną
 - wymianę łat na połaci dachowej
 - krycie dachu blachą na rąbek stojący
 - obróbki blacharskie
 - wymianę orynowania
 - wymianę instalacji odgromowej
 - montaż kłapy dymowej
 - montaż kominów wentylacyjnych oraz remont kominów wolnostojących
 - docieplenie stropu od strony poddasza wełną mineralną; uzupełnienie ścianek kolankowych.
- Całkowita wartość remontu dachu wyniosła 1 228 209,29 zł.

☒ Część hotelowa budynku znajdującego się przy ul. Adama Mickiewicza 30

Inwestycja została sfinansowana przez fundację CORE oraz organizacje z nią współpracujące (UNHCR i IOM). Obiekt służy uchodźcom z Ukrainy, którzy planują na dłużej zorganizować swoje życie w Przemyślu. Będzie on pełnił swoją rolę do końca 2024 roku, a po tym czasie zostanie wykorzystany do swoich celów pierwotnych czyli jako obiekt dla sportowców i miejsce ogólnodostępne.

Zakres prac obejmował:

- Roboty zewnętrzne:

- wykonanie docieplenia ścian zewnętrznych
- montaż okien
- montaż drzwi zewnętrznych

- wykonanie elewacji tynkiem cienkowarstwowym silikonowym
- montaż nowych rur spustowych
- obróbki blacharskie istniejących gzymsów i parapetów okiennych.
- Roboty wewnętrzne:
- wykonanie nowej klatki schodowej i szybu windy wraz z balustradą
- wykonanie nowych ścian wewnętrznych konstrukcyjnych i działowych
- wykonanie nowych posadzek
- wykonanie nowej instalacji wodno - kanalizacyjnej, centralnego ogrzewania oraz instalacji elektrycznej i przeciwpożarowej połączonej z centralą SAP
- wykonanie nowych sufitów podwieszonych kasetonowych
- wykonanie tynków wewnętrznych
- wykonanie nowych łazienek i wyremontowanie istniejących
- wykonanie ocieplenia ścian zewnętrznych od wewnątrz od strony ul. Mickiewicza
- wykonanie nowych zewnętrznych schodów ewakuacyjnych ze spocznika istniejącej klatki schodowej na poziom terenu wokół budynku.

Bieżąca konserwacja dachu wraz z jego naprawą w niezbędnym zakresie, na budynku Urzędu Miejskiego w Przemyślu przy Rynek 1 (2022)

Zakres wykonanych prac obejmował naprawy miejscowe i uszczelnienie pokrycia dachowego budynku Urzędu Miejskiego w Przemyślu, konserwację pokrycia dachu poprzez malowanie blachy dachowej i rynien oraz wymianę instalacji przeciwbłodzeniowej orywnowania dachu.

Całkowita wartość inwestycji wyniosła 172 178,76 zł, w tym z budżetu miasta wydatkowano 142 178,76 zł oraz uzyskano dotację z budżetu Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w kwocie 30 000,00 zł.

Wymiana orywnowania w budynku Szkoły Podstawowej Nr 1 im. Henryka Sienkiewicza w Przemyślu (2022)

Zakres wykonanych prac obejmował:

- demontaż rynien z blachy nie nadającej się do użytku
- demontaż pokrycia dachowego z blachy nie nadającego się do użytku
- wymianę deskowania
- uzupełnienie pokrycia dachowego z blachy ocynkowanej (pas nadrynowy)
- wymianę pokryć dachowych i obróbek z deskowaniem z blachy gładkiej ocynkowanej
- demontaż rur spustowych z blachy nie nadającej się do użytku
- montaż rur spustowych z blachy ocynkowanej.

Całkowita wartość projektu wyniosła 78 515,23 zł (budżet miasta). W 2023 roku budynek został wpisany do rejestru zabytków.

Prace konserwatorskie kapliczki pw. Matki Bożej na Wybrzeżu Ojca Świętego Jana Pawła II w Przemyślu. Etap I (2023)

Celem prac etapu I było zatrzymanie procesów destrukcyjnych murów kapliczki, poprzez: usunięcie betonowej opaski wokół kapliczki, wykonanie odwodnienia oraz zagospodarowanie przestrzeni wokół materiałem przepuszczalnym pozwalającym na prawidłowe odprowadzenie wód

opadowych. W programie wskazano również wykonanie innych koniecznych zadań w obrębie ścian oraz ramy okiennej kapliczki, które zaplanowane są do realizacji przy następnym etapie. Koszty etapu I wyniosły 7 867,08 zł (budżet miasta). Kapliczka widnieje w rejestrze zabytków pod numerem B-343.

Uczytelnienie napisów inskrypcyjnych na zabytkowym pomniku Adama Mickiewicza zlokalizowanym na Placu Dominikańskim (2023)

Remonty wykonane przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Mieszkaniowej przy obiektach zabytkowych

Przedsiębiorstwo Gospodarki Mieszkaniowej Spółka z o.o. w Przemyślu przeprowadziło w omawianym okresie prace remontowe przy obiektach pod następującymi adresami. Niektóre z nich stanowią zasoby Gminy Miejskiej Przemyśl lub są własnością prywatną wpisaną do Gminnej Ewidencji Zabytków:

- 2022 roku:

1. Władycze 11
2. Serbańska 17
3. Dworskiego 51
4. Rynek 18
5. Władycze 8
6. Władycze 10
7. Malczewskiego 4
8. Dworskiego 41
9. Długosza 6
10. Felicjanek 3
11. Parkowa 5
12. Franciszkańska 20
13. Smolki 8
14. Bohaterów Getta 8
15. Iwaskiewicza 3
16. Słowackiego 7.7a
17. Rynek 5,6,17,18
18. Stachiewicza 6
19. Dworskiego 70
20. Serbańska 8
21. Smolki 19
22. Władycze 6
23. Dworskiego 25
24. Lwowska 10.
25. Lwowska 12

- 2023 roku:

1. Mickiewicza 25
2. Rynek 11

3. Słowackiego 75/4
4. Jagiellońska 6
5. Lelewela 3
6. Felicjanek 3
7. Iwaszkiewicza 3

W zakresach zrealizowanych zadań znalazły się, m.in.:

- remonty pokryć dachowych
- naprawy i zabezpieczenia klatek schodowych
- remonty konstrukcji budynków np. ścian, fundamentów, stropów
- wymiany lub naprawy drzwi wejściowych do budynków
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowych podłóg
- naprawy lub demontaż galerii balkonowych czy kominów
- częściowe malowanie podcieni rynkowych.

Z uwagi na przeprowadzone prace, zauważono iż potrzebne są kolejne remonty w obiektach zabytkowych miasta w celu ich ochrony i opieki, ale również podniesienia jakości życia mieszkańców.

Inwestycje drogowe w strefie ochrony konserwatorskiej

Poniższa tabela przedstawia wykaz inwestycji drogowych realizowanych w latach 2022-2023 w strefie układu urbanistycznego miasta Przemyśla wpisanego do rejestru zabytków pod numerem A-1493.

Tabela 1. Inwestycje drogowe realizowane w latach 2022-2023 w strefie układu urbanistycznego miasta Przemyśla.

Lp.	Ulica	Działka	Obręb	Zakres inwestycji
1	Syrokomli	38/46, 153/1, 153/2	214	Przebudowa skrzyżowania drogi krajowej nr 28 ul. Lwowskiej z drogą gminną nr 120775R ul. Władysława Syrokomli w km 348+350,00 w Przemyślu oraz przebudowa odcinka drogi gminnej nr 120775R ul. Władysława Syrokomli w Przemyślu.
2	Rzeczna	1399, 1408/1, 1408/2, 1409	205	Remont nawierzchni ul. Rzecznej polegający na wymianie istniejącej nawierzchni jezdni, chodników oraz zjazdów drogowych z wymianą istniejących elementów odwodnienia.
3	Boruty – Spiechowicza	1305, 926/2 809, 882 991	201, 205	Remont nawierzchni ul. Gen. M. Boruty - Spiechowicza polegający na wymianie istniejącej nawierzchni jezdni wraz zatoką postojową, chodników oraz zjazdów drogowych z regulacją infrastruktury podziemnej i wymianą istniejących elementów odwodnienia.
4	Chrobrego	1421, 1431, 1469 1472, 1475, 1478, 1515, 1516, 1525 1506, 1423, 1424, 1757/1	202	Remont nawierzchni ul. Bolesława Chrobrego polegający na wymianie istniejącej nawierzchni jezdni, uzupełnieniu nawierzchni zjazdów i poboczy kruszywem łamanym, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.

5	Dwernickiego	992	202	Remont nawierzchni ul. Gen. Józefa Dwernickiego polegający na rozbiórce istniejącej nawierzchni jezdni z płyt drogowych betonowych oraz ułożeniu warstwy wyrównawczej i ścieralnej z mieszanek mineralno-bitumicznych na podbudowie z kruszyw łamanych, rozbiórce istniejącej nawierzchni chodników oraz wykonaniu nowej z kostki brukowej betonowej wraz z wymianą istniejących krawężników i obrzeży betonowych, rozbiórce istniejącej nawierzchni zjazdów drogowych oraz wykonaniu nowej z kostki brukowej betonowej, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej, wymianie istniejących elementów odwodnienia ulicy.
6	Kazanowska	992, 2119, 2179 2161, 990, 897	202	Remont nawierzchni chodników ul. Kazanowskiej w Przemysłu polegający na wymianie istniejącej nawierzchni chodników i zjazdów drogowych na nową z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej, wymianie istniejących krawężników i obrzeży betonowych, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
7	Brzóska	909/20 ,863	205	Remont nawierzchni chodników ul. ks. Stanisława Brzóska polegający na wymianie istniejącej nawierzchni chodnika i zjazdów drogowych na nową z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo – piaskowej, wymianie istniejących krawężników i obrzeży betonowych, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
8	Mostowa	702	207	Remont nawierzchni jezdni chodników ul. Mostowej w Przemysłu polegający na rozbiórce istniejącej nawierzchni jezdni z masy mineralno-asfaltowej, rozbiórce istniejących chodników z masy mineralno-asfaltowej lub betonowych płyt chodnikowych, zabezpieczeniu istniejącego kanału technologicznego (osuszająco-instalacyjnego) przylegającego do fundamentów budynku przy ul. Rynek 1, ułożeniu warstwy jezdnej z kostki brukowej na podbudowie z kruszywa łamanego, wymianie istniejącej nawierzchni chodników na nową z kostki brukowej na podsypce cementowo – piaskowej, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
9	Reymonta	200	207	Remont nawierzchni chodników ul. Władysława Reymonta w Przemysłu polegający na wymianie istniejącej nawierzchni chodnika i zjazdów drogowych na nową z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej, wymianie istniejących krawężników i obrzeży betonowych, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.

10	Okrężna – odcinek z płyt betonowych	481, 638	209	Remont nawierzchni ul. Okrężnej polegający na wykonaniu robót przygotowawczych, rozbiórkowych i ziemnych, ułożeniu warstwy wyrównawczej i ścieralnej z mieszanek mineralno-bitumicznych, wykonaniu utwardzonego pobocza o nawierzchni bitumicznej regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
11	Goszczyńskiego	1790, 707, 633 632, 626	205	Remont nawierzchni jezdni ul. Seweryna Goszczyńskiego w Przemysłu polegający na rozbiórce istniejącej nawierzchni z płyt drogowych betonowych lub mieszanek mineralno-bitumicznych, ułożeniu podbudowy z kruszywa łamanego, ułożeniu warstwy wyrównawczej i ścieralnej z mieszanek mineralno-bitumicznych, wykonanie utwardzonego pobocza z kruszywa łamanego, remoncie istniejących elementów odwodnienia ulicy, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
12	Krasickiego	1507, 1602/1	205	Remont nawierzchni chodników ul. Ignacego Krasickiego w Przemysłu polegający na wymianie istniejącej nawierzchni chodnika na nową z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej, wymianie istniejących krawężników betonowych, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
13	Czerwieńska	479, 436/3	212	Remont nawierzchni jezdni ul. Czerwieńskiej w Przemysłu polegający na rozbiórce istniejących krawężników na podsypce cementowo-piaskowej i ułożeniu nowych na podsypce cementowo-piaskowej, wykonaniu frezowania istniejącej nawierzchni jezdni, ułożeniu warstwy wyrównawczej i ścieralnej z mieszanek mineralno-bitumicznych, wymianie i uzupełnieniu istniejących elementów odwodnienia ulicy, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej, wykonaniu poboczy z kruszywa łamanego.
14	Wandy	436/3	212	Przebudowa chodnika na ul. Wandy w Przemysłu polegająca na rozbiórce istniejącej nawierzchni chodnika z betonowych płyt chodnikowych, ułożeniu nowej nawierzchni chodnika z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo – piaskowej na podbudowie z kruszywa łamanego, wymianie istniejących krawężników i obrzeży betonowych, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.

15	Os. Warneńczyka	526,527,523, 513	205	Remont nawierzchni chodnika na ul. Gabriela Narutowicza (os. Warneńczyka) w Przemyślu polegający na wymianie istniejącej nawierzchni chodnika na nową z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej, na podbudowie z kruszywa łamanego, wymianie istniejących krawężników i obrzeży betonowych, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
16	Dworskiego	788/2, 808, 1942 909/2	207	Przebudowa nawierzchni jezdni i chodników ul. Aleksandra Dworskiego w Przemyślu polegający na: rozbiórce istniejącej nawierzchni jezdni oraz ułożeniu nowych warstw konstrukcyjnych nawierzchni tj.: warstwy podbudowy oraz warstwy wiążącej i ścieralnej z mieszanki mineralno-bitumicznej, rozbiórce istniejącej nawierzchni ciągów pieszych oraz wykonaniu nowej z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej i podbudowie z kruszyw łamanych wraz z wymianą istniejących krawężników i obrzeży betonowych, rozbiórce istniejącej nawierzchni zjazdów drogowych oraz wykonaniu nowej z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej i podbudowie z kruszyw łamanych, rozbiórce istniejącej nawierzchni parkingu oraz wykonaniu nowej z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej i podbudowie z kruszyw łamanych, uzupełnieniu oraz wymianie istniejących elementów odwodnienia ulicy, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
17	Ciąg pieszy wraz ze schodami terenowymi w Rynku Starego Miasta	737	207	Renowacja polegała na rozbiórce istniejącej nawierzchni ciągu pieszego oraz schodów terenowych z płyt kamiennych oraz ułożeniu nowej nawierzchni z płyt granitowych na podsypce cementowo-piaskowej i podbudowie z kruszywa łamanego.
18	Opalińskiego	963/3, 1305, 966 2064, 2065, 2053, 2051	202	Przebudowa nawierzchni chodnika na ul. Kazimierza Opalińskiego w Przemyślu polegający na wymianie istniejącej nawierzchni chodnika i zjazdów drogowych na nową z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej, wymianie istniejących krawężników i obrzeży betonowych, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.

19	Idzikowskiego	1758, 726/1	202	Przebudowa nawierzchni jezdni na ul. Ludwika Idzikowskiego w Przemysłu polegający na: rozbiórce istniejącej nawierzchni jezdni z masy mineralno-bitumicznej, ułożeniu podbudowy z kruszywa łamanego, ułożeniu warstwy wyrównawczej i ścieralnej z mieszanek mineralno-bitumicznych, wykonaniu utwardzonego pobocza z kruszywa łamanego, wymianie i uzupełnieniu istniejących elementów odwodnienia ulicy, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
20	Wyspiańskiego – chodnik i nakładka bitumiczna	1761	202	Wykonanie nawierzchni chodnika na ul. Stanisława Wyspiańskiego w Przemysłu polegające na rozbiórce istniejących i ustawieniu nowych krawężników betonowych na ławie betonowej, wykonaniu koryta drogowego oraz ułożeniu warstw konstrukcyjnych nawierzchni tj.: podbudowy z kruszywa łamanego i kostki betonowej brukowej na podsypce cementowo-piaskowej, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej. W celu wykonania remontu nawierzchni jezdni wykonano roboty polegających na rozbiórce istniejących krawężników na podsypce cementowo-piaskowej i ułożeniu nowych na podsypce cementowo-piaskowej, wykonaniu frezowania istniejącej nawierzchni jezdni, ułożeniu warstwy wyrównawczej i ścieralnej z mieszanek mineralno-bitumicznych, wymianie i uzupełnieniu istniejących elementów odwodnienia ulicy, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej, wykonaniu poboczy z kruszywa łamanego.
21	Wieniawskiego	1458/1, 1458/2 1462, 1408/1 1462	205	Przebudowa chodników na ul. Wieniawskiego w Przemysłu polegająca na wymianie istniejącej nawierzchni chodników na nową z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej, wymianie istniejących krawężników i obrzeży betonowych, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
22	Bujaka	112, 150, 149	212	Remont ul. Franciszka Bujaka w Przemysłu polegający na rozbiórce istniejących obrzeży i ułożeniu nowych na podsypce cementowo-piaskowej, wykonaniu frezowania istniejącej nawierzchni jezdni, ułożeniu warstwy wyrównawczej i ścieralnej z mieszanek mineralno-bitumicznych, wymianie i uzupełnieniu istniejących elementów odwodnienia ulicy, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.

23	Sienkiewicza	1146/2	207	Przebudowa odcinka ul. Henryka Sienkiewicza w Przemyślu polegająca na wymianie istniejącej nawierzchni chodników i zjazdów drogowych na nową z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej, wymianie istniejących krawężników i obrzeży betonowych, rozbiórce istniejącej nawierzchni jezdni z masy mineralno-asfaltowej i ułożeniu nowej z kostki kamiennej wraz z podbudową z chudego betonu, uzupełnieniu i wymianie istniejących elementów odwodnienia ulicy, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
24	Reymonta	125,82	207,21	Przebudowa chodnika na ul. Władysława Reymonta w Przemyślu polegająca na wymianie istniejącej nawierzchni chodników i zjazdów drogowych na nową z kostki brukowej betonowej na podsypce cementowo-piaskowej, wymianie istniejących krawężników i obrzeży betonowych, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.
25	Gościnną	990, 897, 992	202	Remont nawierzchni jezdni na ul. Gościnną w Przemyślu polegający na rozbiórce istniejących krawężników na podsypce cementowo-piaskowej i ułożeniu nowych na podsypce cementowo-piaskowej, wykonaniu frezowania istniejącej nawierzchni jezdni, ułożeniu warstwy wyrównawczej i ścieralnej z mieszanek mineralno-bitumicznych, wymianie i uzupełnieniu istniejących elementów odwodnienia ulicy, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej, wykonaniu poboczy z kruszywa łamanego. Trwa realizacja zadania.
26	Utwardzenie terenu przy ul. Wybrzeże Ojca Św. Jana Pawła II nr 36	1466, 1475 1408/2	205	Utwardzenie terenu na ul. Wybrzeże Ojca Św. Jana Pawła II w Przemyślu polegające na profilowaniu i wyrównaniu przedmiotowego terenu, ułożeniu obrzeży betonowych na ławie betonowej na podsypce cementowo-piaskowej, ułożeniu betonowych płyt ażurowych na podsypce cementowo-piaskowej wraz z wypełnieniem grysem kamiennym, regulacji pionowej istniejących urządzeń infrastruktury podziemnej.

Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na ich odnowę

W ramach bieżących zadań pracownicy Urzędu Miejskiego w Przemyślu na bieżąco informowali właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskiwania środków zewnętrznych na odbudowę obiektów zabytkowych oraz merytorycznie pomagano mieszkańcom w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o uzyskanie dofinansowania na prace remontowo-konserwatorskie. Informacje przekazywano w bezpośrednich rozmowach

z klientami, telefonicznie a także przy wykorzystaniu strony internetowej www.przemysl.pl oraz fanpage-a Miasto Przemyśl.

I-A. Kierunek działania 2. Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami i ich otoczeniem

Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym (test jednolity: Dz. U z 2023 r. poz. 40) do zadań własnych gminy należą sprawy z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Przemyśl, będący miastem na prawach powiatu realizuje również zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami w ramach zadań własnych powiatu.

Systematyczne kontrole stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się zasobach miejskich

W ramach kontroli stanu zachowania i zabezpieczenia obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie miasta Przemyśla Miejski Konserwator Zabytków oraz przedstawiciele Urzędu Miejskiego w Przemyślu w omawianym okresie sprawozdawczym uczestniczyli w komisjach konserwatorskich przeprowadzanych przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dotyczących stanu zachowania obiektów zabytkowych usytuowanych w granicach administracyjnych miasta.

Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością miasta

Wydziały merytoryczne Urzędu Miejskiego Przemyśl oraz podległe im jednostki i spółki podejmowały aktywne działania w celu uzyskania środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością miasta. Większość z nich omówiono w prezentowanym sprawozdaniu przy okazji opisu realizowanych inwestycji. Poniższa tabela przedstawia wnioski o dofinansowanie złożone do Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez PGM Sp. z o. o. w Przemyślu.

Tabela 2. Dotacje przyznane przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wnioski PGM Sp. z o. o. w 2022 r.

Lp.	Adres	Zakres prac	Stan prawny	Ogólny koszt prac	Dotacja Konserwatora		Wkład własny		Przyznane dotacje	
				zł	zł	%	zł	%	zł	%
1	Dwor-skiego 4	Konserwacja poli-chromii klatki scho-dowej	GW	62 827,17	62 827,17	100%	0,00	0%	30 000,00	48%
2	Dwor-skiego 32	Remont elewacji frontowej (północnej) i bocznej (zachod-niej)	GW	118 573,44	58 100,99	49%	60 472,45	51%	40 000,00	34%

3	Grunwaldzka 24	Konserwacja dekoracji i napisów reklamowych na parterze elewacji	GW	36 575,28	36 575,28	100%	0,00	0%	30 000,00	82%
4	Grunwaldzka 28	Dokończenie remontu elewacji od strony ulicy Św. Jana	GW	60 738,81	29 762,02	49%	30 976,79	51%	20 000,00	33%
5	Kościuszki 7 – Piłsudskiego 1	Remont elewacji i balkonów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej	GW	439 656,30	215 431,59	49%	224 224,71	51%	80 000,00	18%
Razem:				718 371,00	402 697,04	56%	315 673,96	44%	200 000,00	28%
Ogółem wnioski w roku 2022:				1 824 984,86	944 937,83	52%	880 047,03	48%	200 000,00	11%

Tabela 3. Dotacje przyznane przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wnioski PGM Sp. z o.o. w 2023 r.

Lp.	Adres	Zakres prac	Stan prawny	Ogólny koszt prac	Dotacja Konserwatora		Wkład własny		Przyznane dotacje	
				zł	zł	%	zł	%	zł	%
1	Dworzkiego 4	Konserwacja polichromii klatki schodowej	GW	25 558,08	25 558,08	100%	0,00	0%	20 000,00	78%
2	Dworzkiego 32	Remont elewacji zachodniej	GW	107 385,27	52 618,78	49%	54 766,49	51%	25 000,00	23%
3	Dworzkiego 32	Konserwacja napisów reklamowych na elewacji	GW	11 926,19	11 926,19	100%	0,00	0%	10 000,00	84%
4	Grunwaldzka 24	Konserwacja dekoracji i napisów reklamowych na parterze elewacji	GW	10 125,36	10 125,36	100%	0,00	0%	10 000,00	99%
5	Kościuszki 7 – Piłsudskiego 1	Remont elewacji północnej – kontynuacja	GW	1 234 818,10	605 060,87	49%	629 757,23	51%	80 000,00	6%
6	Reja 3	Remont części pokrycia dachowego	GW	29 372,07	14 392,31	49%	14 979,76	51%	10 000,00	34%
Razem:				1 419 185,07	719 681,60	51%	699 503,47	49%	155 000,00	11%

Tabela 3 a. Dotacje przyznane dla właścicieli prywatnych w 2023 r.

Lp.	Adres	Zakres prac	Stan prawny	Ogólny koszt prac	Dotacja Konserwatora		Wkład własny		Przyznane dotacje	
				zł	zł	%	zł	%	zł	%
1	Kazimierza Wielkiego 10	Remont dachu - Marcin Kostka	P	65 158,47	31 927,65	49%	33 230,82	51%	20 000,00	31%
Razem:				65 158,47	31 927,65	49%	33 230,82	51%	20 000,00	31%
Ogółem wnioski na rok 2023:				1 484 343,54	751 609,25	51%	732 734,29	49%	175 000,00	12%

Tabela 4. Tabela uzyskanych dotacji

Lp.	Rok sprawozdawczy	Liczba dotacji	Łączna kwota dotacji
1.	2022	5	200 tysięcy
2.	2023	7	175 tysięcy
Suma		12	375 tysięcy

Dotacje celowe z budżetu miasta

Gminy posiadają możliwość udzielania dotacji na realizację zadań związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi przy zabytkach wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków. Dotowanie prac odbywa się poprzez uchwały rady gminy. Finansowe wsparcie prac konserwatorskich i robót przy zabytku dla właścicieli prywatnych nie jest zadaniem obligatoryjnym gminy, ponieważ wsparcie uzależnione jest od możliwości finansowych danych jednostek samorządu terytorialnego. Prawo do otrzymania dotacji celowych z budżetu Miasta Przemyśla przysługuje osobom fizycznym, jednostkom organizacyjnym posiadającym tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Zasady udzielania dotacji reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz uchwała nr 50/2018 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 22 marca 2018 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru

zabytków.

W omawianym okresie sprawozdawczym Rada Miasta Przemyśla przekazała 8 dotacji na przeprowadzenie prac remontowo-konserwatorskich na łączną kwotę 45 477, 94 zł.

Tabela 5. Dotacje udzielone na przeprowadzenie prac remontowo-konserwatorskich w latach 2022 – 2023.

Lp.	Beneficjent	Nazwa zadania	Wysokość dotacji (zł)	Rok uzyskania dotacji
1.	Parafia Prawosławna pw. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny	Remont dachu cerkiewnego – Cerkiew Prawosławna Parafialna pw. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny ul. Wilczańska 24 (A-560) kontynuacja prac	15 000 zł	2022 r.
2	Właściciel prywatny	Prace w zakresie przebudowy zabytkowego muru obronnego – wykonanie prac remontowo-konserwatorskich etap V – ul. Józefa Piłsudskiego 7 (A-1471)	7 677,94 zł	2023 r.
3.	Wspólnota Mieszkaniowa Słowackiego 23-23a	Wymiana pokrycia dachowego z częściową wymianą więźby dachowej – kamienica ul. J. Słowackiego 23-23a (A-417)	3 500 zł	2023 r.
4.	Wspólnota Mieszkaniowa Słowackiego 16	Wymiana pokrycia dachowego z częściową wymianą więźby dachowej – kamienica ul. J. Słowackiego 16 (A-156)	3 500 zł	2023 r.
5.	Wspólnota Mieszkaniowa Jagiellońska 7	Remont elewacji frontowej i bocznej – II etap kamienica ul. Jagiellońska 7 (A-1490)	6 000 zł	2023 r.
6.	Wspólnota Mieszkaniowa Plac Katedralny 6	Remont balkonów wewnętrznych i zewnętrznych Kamienica Plac Katedralny 6	1 800 zł	2023 r.
7.	Wspólnota Mieszkaniowa Smolki 24	Wymiana pokrycia dachowego z częściową wymianą więźby dachowej – kamienica ul. Smolki 24 (A-1752)	3 000 zł	2023 r.
8.	Parafia Prawosławna pw. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny	Remont dachu cerkiewnego – Cerkiew Prawosławna Parafialna pw. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny ul. Wilczańska 24 (A-560) – kontynuacja prac.	5 000 zł	2023 r.

Tabela 6. Tabela udzielonych dotacji

Lp.	Rok sprawozdawczy	Liczba dotacji	Łączna kwota dotacji
1.	2022	1	15 tysięcy
2.	2023	7	30 477,94 tysięcy
Suma		8	45 477,94 tysięcy

Odpowiednie utrzymanie otoczenia zabytków

Spółeczni opiekunowie zabytków zajmują się działaniem na rzecz zachowania wartości zabytków, utrzymaniem ich w możliwie jak najlepszym stanie oraz rozpowszechnianiem historii i wiedzy współczesnej o zabytkach. Opiekunowie współdziałają z wojewódzkim konserwatorem zabytków i prezydentem miasta/starostą w zakresie opieki oraz ochrony zabytków. Wspomniana funkcja pełniona jest po ustanowieniu, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków lub starosty właściwego dla miejsca zamieszkania kandydata. Prace przy obiektach zabytkowych prowadzone są na podstawie zakresu określonego w decyzji od PWKZ. Opiekunowie realizują przydzielone zadania w porozumieniu z Urzędem Miasta Przemyśla i Związkiem Gmin Fortecznych Twierdzy Przemyśl informując o ich terminie i zasięgu. Otoczenie obiektów fortecznych wymaga stałej opieki w związku z tym nierzadko pomocą w pracach porządkowych służą szkoły, harcerze oraz członkowie PTTK. Opiekunowie są uprawnieni do pouczenia osób naruszających przepisy o ochronie i opiece nad zabytkami.

Działania społecznych opiekunów zabytków polegają najczęściej na opiece nad zielenią forteczną otaczającą pozostałości warownego rdzenia wewnętrznego „Noyon” Twierdzy Przemyśl. Opiekunowie prowadzą pracę pielęgnacyjną zieleni, zbierają śmieci, zabezpieczają drobne uszkodzenia fortów, które zagrażają bezpieczeństwu zwiedzających oraz ustawiają tablice i znaki informacyjne. Niektórzy z opiekunów prowadzą szeroką działalność informacyjną i promocyjną w kraju oraz zagranicą poprzez publikowanie w mediach lub na portalach społecznościowych ciekawych artykułów i zdjęć.

Czynną opiekę nad zabytkami znajdującymi się w granicach miasta sprawuje obecnie 9-ciu społecznych opiekunów. Natomiast, łącznie przy 11 zabytkach stale prowadzona jest opieka.

W 2022 roku Pan Maciej Kozak objął opiekę nad Bramą Dobromiłą, Baterią Jamki oraz Baterią nr XVI a „Laboratorium”, natomiast funkcję opiekuna objął już roku wcześniej. Pan Paweł Orłoś rozpoczął starania o otoczenie Fortu XVIII a „Strzelnica” zlokalizowanego przy ul. Marcina Bielskiego 104 - 120 w lipcu 2022 roku. W listopadzie do grona społecznych opiekunów zabytków

dołączył też Pan Piotr Skupiński, który zajął się pielęgnacją otoczenia Szańca S1 Pobereże przy ul. Zielonej 2.

W 2022 i 2023 roku zostały wykonane prace porządkowe przy następujących zabytkach:

- Fort XVIII a Strzelnica, przez Pana Pawła Orłosia
- Brama Dobromilska, Bateria Jamki oraz Fort XXI Bakończyce, przez Pana Macieja Kozaka
- Baterie III a i III b Kruhel, przez PTTK Przemysł
- Szaniec S1 Pobereże, przez Pana Piotra Skupińskiego
- XVII Ostrów, przez Pana Zbigniewa Podolaka
- odcinek rdzenia Twierdzy Przemysł, tj. od Fortu XXI Bakończyce, przez Baterię XXI Jamki, Bramę Dobromilską do Baterii XI a Laboratorium, przez wolontariuszy
- obiekty forteczne Twierdzy Przemysł: trasa forteczna od ul. Pasteura do mostu w Prałkowcach, trasa forteczna w Parku Miejskim w Przemysłu tj. od Bramy Sanockiej Dolnej do Bramy na Zniesieniu.

Związek Gmin Fortecznych Twierdzy Przemysł został utworzony w 2008 r. jako związek międzygminny, w którego skład wchodzi 9 gmin powiatu przemyskiego: Bircza, Krasiczyn, Krzywca, Medyka, Orły, Przemysł, Stubno, Żurawica oraz Gmina Miejska Przemysł. Gminy współpracują przy realizacji zadań związanych z ochroną konserwatorską obiektów fortecznych.

W dniu 25.02.2022 r. Związek Gmin Fortecznych Twierdzy Przemysł złożył wniosek o dofinansowanie w ramach programu inwestycji strategicznych Polski Ład pt. „Zagospodarowanie zespołu zabytkowego Twierdzy Przemysł na cele turystyki kulturowej.” W ramach projektu wnioskowano o dotację na przebudowę odcinka radialnej drogi fortecznej – ul. Przemysława w Przemysłu. W dniu 4.06.2022 r. została przyznana promesa wstępna na realizację zadania.

W dniu 27.07.2023 r. Związek Gmin Fortecznych Twierdzy Przemysł złożył wniosek o dofinansowanie w ramach programu inwestycji strategicznych Polski Ład pt. „Zagospodarowanie zespołu zabytkowego Twierdzy Przemysł na cele turystyki kulturowej, etap III.” W ramach projektu wnioskowano o dotację na rewitalizację Fortu XVI Zniesienie. W dniu 20.09.2023 r. została przyznana promesa wstępna na realizację zadania.

Przemyskie Stowarzyszenie Przyjaciół Dobrego Wojaka Szwejka jako społeczny opiekun Bramy Fortecznej Sanockiej Dolnej prowadzi szeroką i interesującą działalność za rzecz mieszkańców i przyjezdnych. Ponadto Stowarzyszenie stale dba o otoczenie i wnętrze przynależnych im obiektów fortecznych. Brama Sanocka udostępniana jest dziennikarzom, filmowcom, blogerom lub innym zainteresowanym w celu tworzenia materiałów reklamujących zabytki miasta.

W 2022 i 2023 roku Stowarzyszenie Przyjaciół Dobrego Wojaka Szwejka zorganizowało pod patronatem Starosty Przemyskiego i Prezydenta Miasta Przemysła "Haszkowe Manewry Szwejkowskie" w Twierdzy Przemysł, podczas których mieszkańcy Przemysła i turyści uczestniczyli w plenerze fotograficznym, rajdzie rowerowym, wystawie plenerowej "Jarosław Haszka i jego Józef Szwejk". Co więcej, mieli okazję poznać zabytki Przemysła w ramach "Spaceru z Józefem Szwejkem". W trakcie Manewrów w 2023 roku została odsłonięta tablica okolicznościowa skweru przy Bramie Fortecznej im. Jarosława Haszka.

Kolejną atrakcją dla zwiedzających miasto jest możliwość uzyskania tytułu "Obrońcy Twierdzy Przemysł". Atrakcja polega na wykonaniu określonych zadań przy obiektach Twierdzy Przemysł, które opisane są w przepustce dostępnej w Bramie Sanockiej. Realizację zadań należy uwiecznić i zgłosić się po odbiór medalu z certyfikatem.

I-A. Kierunek działania 3. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego

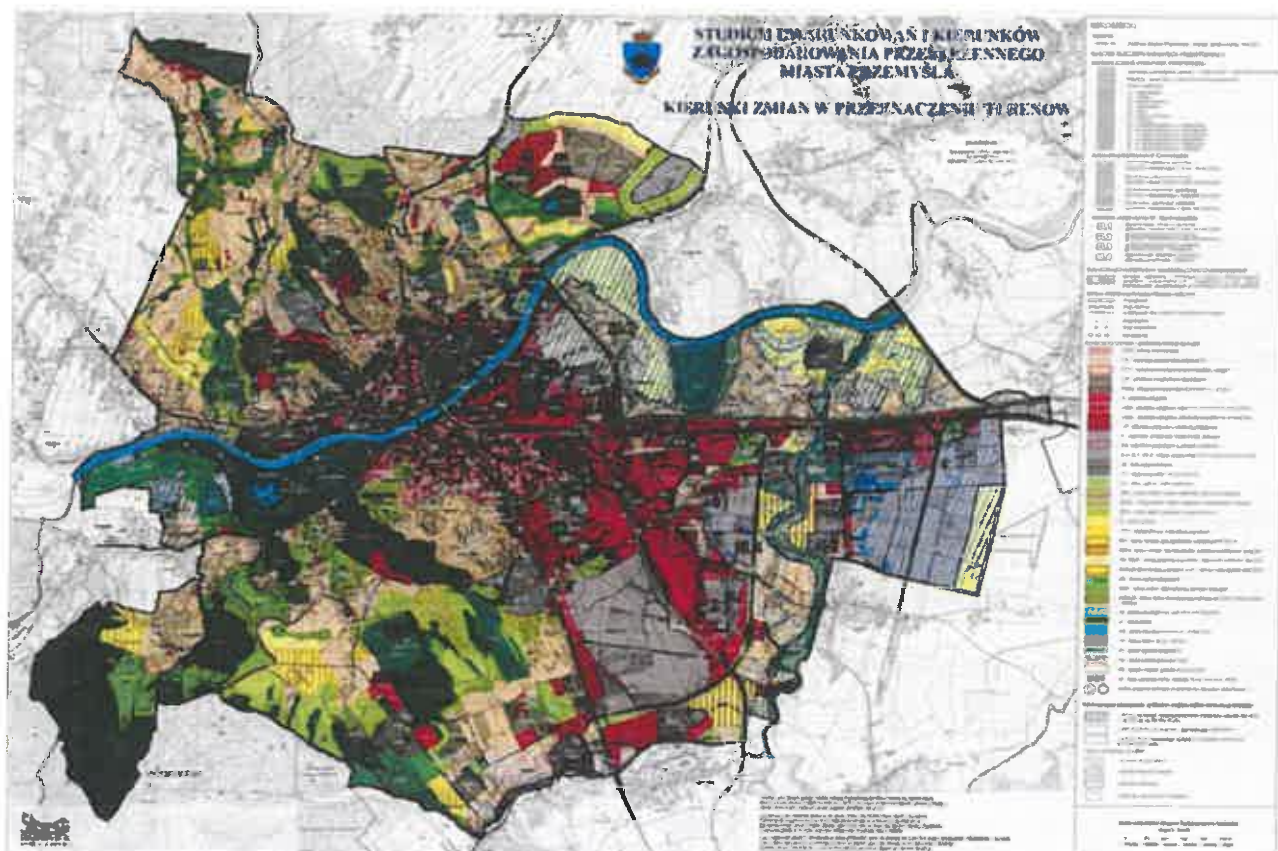
„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Przemyśla”

Głównym instrumentem polityki przestrzennej gminy jest “Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Przemyśla”. Dokument ma znaczący wpływ na kreowanie polityki lokalnej w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

Obowiązujące „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Przemyśla” (zwane dalej studium) zostało podjęte uchwałą nr 68/2017 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 25 maja 2017 r.

W studium zostały utrzymane i kontynuowane zasady ochrony historycznego układu urbanistycznego miasta Przemyśla, w postaci zhierarchizowanej struktury stref ochrony konserwatorskiej, zgodnie z zapisem decyzji o wpisie do rejestru zabytków A-705/709 (obecnie A-1493), który wprowadził podział na strefy w zależności od oceny wartości obszaru:

- Strefa A - ścisłej ochrony konserwatorskiej,
- Strefa B - pośredniej ochrony konserwatorskiej
- Strefa C - ochrony krajobrazowej wyznaczona przez pierścień wewnętrznej linii fortyfikacji Twierdzy Przemyśl.

Ryc. 2. „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Przemyśla”
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

Decyzje dotyczące wszelkich działań inwestycyjnych na terenie wskazanych stref wymagają zgody Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z siedzibą w Przemyślu.

W studium wyznaczono strefy ochrony krajobrazu dla obszarów cennych krajobrazowo. Odnosi się je zarówno do krajobrazu naturalnego, jak i obszarów zurbanizowanych, traktując je jako krajobraz kulturowy miasta. Ochrona krajobrazu została ustalona w studium w celu zachowania świadectwa historii, utrzymania niepowtarzalnego charakteru miasta oraz ciągłości kulturowej obszaru.

Wyodrębniono następujące strefy ochrony krajobrazu (zurbanizowanego), historycznego i współczesnego:

- strefa ochrony Starego Miasta
- strefa ochrony zabudowy Winnej Góry
- strefa ochrony kompleksu poszpitalnego przy ul. Rogozińskiego
- strefa ochrony mostu Brama Przemyska
- strefa ochrony zabudowy mieszkaniowej osiedla Kmiecie
- strefa ochrony zabudowy ul. Bielskiego.

Strefy ochrony krajobrazu doliny rzeki San

- strefa ochrony wybrzeży Sanu - Prałkowce i Kmiecie
- strefa ochrony starorzecza Sanu - Wilcze

Strefy ochrony krajobrazu naturalnego lub mało przekształconego z przewagą wartości przyrodniczych:

- strefa ochrony Lipowicy i Winnej Góry,
- strefa ochrony Zniesienia, Kruhela i Zielonki.

Mając na uwadze potrzebę ciągłości działań w zakresie ochrony oraz ekspozycji obiektów militarnych Twierdzy Przemyśl, studium wprowadziło również "Strefę Ochrony Krajobrazu Fortecznego Twierdzy Przemyśl".

W „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania miasta Przemyśla” wskazano również następujące cele w ramach ochrony dziedzictwa kulturowego: utrzymanie i ochrona historycznych zespołów cmentarnych wraz z systemami zieleni, utrzymanie i ochrona miejsc pamięci narodowej.

Warto zwrócić uwagę, iż studium pełni ogromną rolę w prawnej ochronie dziedzictwa kulturowego. Stanowi podstawę przygotowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, określając zasady kształtowania przestrzeni w celu zachowania zabytkowej przestrzeni miejskiej.

„Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego”

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP) reguluje w swojej istocie w sposób długotrwały zasady i kryteria racjonalnego użytkowania oraz zagospodarowania przestrzeni, będącej w dyspozycji gminy. Stanowi istotny instrument prawny mający na celu ochronę dziedzictwa kulturowego. Zawiera ustalenia, nakazy i zakazy dotyczące ochrony obiektów ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, ochronę stanowisk archeologicznych czy krajobrazu kulturowego. Przystąpienie do sporządzenia MPZP poprzedzone jest inwentaryzacją

terenu oraz analizą historyczną.

W związku z powołaniem Parku Kulturowego "Stare Miasto" w Przemyślu w latach 2022-2023 przystąpiono do sporządzenia 8 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP) w granicach parku kulturowego:

- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Basztowa”
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Plac Na Bramie”
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Plac Niepodległości”
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Wzgórze Zamkowe”
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Seminarium”
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Katedra”
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Sobór”
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Stare Miasto III”

W przestrzeni wyznaczonych granic znalazły się również obszary 2 MPZP, do których sporządzenia przystąpiono w 2021 roku (przed utworzeniem uchwały o parku kulturowym) i pozostawały one w opracowaniu:

- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Stare Miasto – Karmel”
- Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Stare Miasto II”

Obszar opracowania miasta przez MPZP powiększył się w 2023 roku dzięki uchwaleniu planów pn. „Seminarium”, „Katedra”, „Stare Miasto III”, „Plac Niepodległości”, „Wzgórze Zamkowe”. Przy ich sporządzaniu kierowano się m.in. zbiorem wytycznych konserwatorskich wskazanych w "Planie Ochrony Parku Kulturowego Starego Miasta w Przemyślu". Plan stanowi studium zespołów wewnątrz architektoniczno-krajobrazowych, modeli Starego Miasta Przemyśla, zawiera analizę waloryzacji oraz wytyczne konserwatorskie dla obszaru objętego ochroną.

Wśród miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zostały uchwalone również te, znajdujące się poza granicami parku kulturowego, tj. w 2022 roku - „Zielonka III”, „Zielonka – Lempertówka”; w 2023 roku – „Szajbówka”, „Pikulice II” i „Zielonka I – północ”. Ponadto, przystąpiono do sporządzenia planów pn. „Sobór”, „Podgórze I”, „Zielonka IV”.

Koncepcje i plany rozwoju miasta

„Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Przemyśla na lata 2021-2024” jest głównym programem wskazującym na priorytety i kierunki działań władz miasta w celu ochrony dziedzictwa kulturowego, równocześnie jednakże stanowi dopełnienie branżowych programów i koncepcji opracowywanych na rzecz rozwoju miasta w sferze społecznej, gospodarczej czy kulturowej.

Kierunki działań w celu szeroko rozumianej ochrony stanu dziedzictwa i środowiska przyrodniczego oraz krajobrazu kulturowego miasta Przemyśla w omawianym okresie sprawozdawczym zawarto w następujących programach planistycznych:

1. „Lokalny program rewitalizacji miasta Przemyśla na lata 2016-2023” przyjęty uchwałą nr 145/2017 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 28 września i zaktualizowany uchwałą nr 128/2018 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 21 sierpnia 2018 r.
2. „Strategia sukcesu miasta Przemyśla na lata 2014-2024” przyjęta uchwałą nr 27/2014 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 6 marca 2014 r.

W „Strategii sukcesu miasta Przemyśla na lata 2014-2024” określono 7 celów strategicznych. Jeden z nich stanowi cel strategiczny: Zachowane i wykorzystane zasoby dziedzictwa kulturowego, któremu przyporządkowano trzy cele operacyjne:

1. Poprawa stanu technicznego zabytków;
2. Promowanie wielokulturowego dziedzictwa miasta oraz pełniejsze wykorzystanie jego potencjału;
3. Podtrzymywanie tradycji rzemiosła i rękodzieła artystycznego.

Do w/w celów operacyjnych przyporządkowano zadania realizacyjne. Zarządzeniem nr 25/2015 Prezydenta Miasta Przemyśla z dnia 30 stycznia 2015 r. został powołany zespół realizacyjny „Strategii sukcesu miasta Przemyśla na lata 2014 – 2024”. Do każdego z celów operacyjnych i zadań realizacyjnych zostały przyporządkowane wskaźniki dla systemu monitorowania rozwoju miasta. Do każdego z celów operacyjnych zostały przypisane odpowiednie jednostki organizacyjne urzędu miejskiego odpowiedzialne za ich realizację i monitorowanie. Każdy z celów ma wskazaną wiodącą komórkę organizacyjną zwaną koordynatorem. Co roku do koordynatorów wysyłane są karty monitorowania wskaźników realizacji „Strategii sukcesu miasta Przemyśla na lata 2014 – 2024”. Koordynator przesyła kartę do realizatorów poszczególnych zadań dla uzyskania wartości wskaźników osiągniętych na koniec danego roku. Koordynator po otrzymaniu od realizatorów informacji zwrotnych, weryfikuje je i redaguje ostateczną wersję wypełnionej karty, a po podpisaniu przekazuje do Wydziału Rozwoju, Inwestycji i Funduszy Zewnętrznych. Następnie monitoring jako „Informacja o postępie rzeczowym realizacji celów i zadań „Strategii sukcesu miasta Przemyśla na lata 2014-2024” przedstawiany jest przewodniczącemu zespołu (Prezydentowi Miasta Przemyśla) do akceptacji. Po ostatecznej korekcie w/w dokument przedkładany jest przez prezydenta radzie miejskiej.

I-A. Kierunek działania 4. Dbanie o stan i porządek przy cmentarzach z obszaru miasta

Przemyśl jest miastem o tysiącletniej historii, będącym kolebką wielu narodowości i obrzędów. W jego granicach administracyjnych znajduje się 16 zabytkowych cmentarzy wpisanych w krajobraz kulturowy miasta oraz liczne miejsca Pamięci Narodowej z wielu znaczących dla Polski okresów historycznych. Czynny udział w prowadzenie bieżących prac porządkowych przy miejskich cmentarzach biorą uczniowie i nauczyciele m. in. SP nr 11, ZSO nr 2, ZSEiO, CKZiU nr 2, SOSW nr 3, P nr 2 w Przemyślu. Ponadto, Stowarzyszenie Przyjaciół Dobrego Wojaka Szwejka opiekuje się grobem lekarza z Twierdzy Przemyśl kpt. CK T. Latoszyńskiego.

W okresie sprawozdawczym zrealizowano następujące działania inwestycyjne z zakresu opieki nad cmentarzami:

1. Opracowano dokumentację projektową wraz ze wszystkimi uzgodnieniami i opiniami wymaganymi przepisami prawa na odbudowę cmentarza przy ul. Kasztanowej – 2022 r.
2. Opracowano dokumentację projektową wraz z wszelkimi uzgodnieniami i opiniami wymaganymi przez przepisy prawa na odbudowę cmentarza przy ul. Przemysława – 2022 r.
3. Wykonanie prac remontowo-konserwatorskich przy mogiłach żołnierzy wojska polskiego z okresu międzywojennego na cmentarzu wojskowym przy ul. Przemysława - II etapy - 2022 – 2023 r.

4. Wykonano rozbudowę cmentarza Zasańskiego poprzez budowę alejek i dróg cmentarnych wraz z wykonaniem pól grzebalnych oraz przyłącza wodociągowego. Opracowano dokumentację projektową i kosztorysową dla budowy kolumbarium na terenie cmentarza przy ul. Słowackiego oraz cmentarza Zasańskiego - 2022 r.
5. Wykonanie prac remontowo-konserwatorskich muru ogrodzeniowego na cmentarzu komunalnym przy ul. Słowackiego w Przemyślu – etap II – 2022 r.
6. W 2023 r. wykonano opracowanie programu prac konserwatorskich cmentarza przy ul. Słowackiego dla kwater: R1, R-2, 1, 4, 7-19, pozytywnie zaopiniowany przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Celem opracowania programu było określenie stanu zachowania zabytkowej części cmentarza przy ul. Słowackiego, wpisanej do rejestru zabytków, jak również wyznaczenie nagrobków najbardziej zagrożonych procesami destrukcyjnymi, przy których należy przeprowadzić prace konserwatorskie. Opracowanie polegało na sporządzeniu inwentaryzacji – wykazu nagrobków, opisu zabytkowych zasobów, opisu stanu zniszczenia oraz wskazania kolejności i zakresu prac konserwatorskich w obrębie ww. kwater.

Renowacja zabytkowych nagrobków

W ramach opieki nad zabytkami zrealizowano prace konserwatorskie i restauratorskie przy następujących nagrobkach:

Nagrobek Guilelmusa Winklera na cmentarzu przy ul. Juliusza Słowackiego w Przemyślu – P- 9, rząd 13, wpisany do rejestru zabytków ruchomych województwa podkarpackiego pod numerem B 875/1 z dnia 5 grudnia 1983 r. (2022)

Warto zwrócić uwagę, iż cmentarz przy ul. Słowackiego w Przemyślu został założony ok. 1855 r., najstarsze nagrobki pochodzą jednak z początku XIX wieku, gdyż po założeniu cmentarza, przeniesiono tu nagrobki z likwidowanego cmentarza usytuowanego przy Przedmieściu Lwowskim. Pierwsze kamienne nagrobki wykonano z dbałością o wysokie wartości artystyczne w lwowskich, wiedeńskich czy opatowskich warsztatach kamieniarskich.

Omawiany nagrobek został przeniesiony na cmentarz przy ul. Słowackiego na początku XX wieku i powstał najprawdopodobniej w warsztatach lwowskich ok. 1828 roku.

W ramach prac konserwatorskich wykonano odsłonięcie dolnych partii nagrobka spod powierzchni gruntu, wzmocniono powierzchnię kamienia, oczyszczono nagrobek z nawarstwień biologicznych, uzupełniono ubytki oraz zabezpieczono powierzchnię. Wykonano aranżacje otoczenia. Koszt prac konserwatorskich wyniósł 15 996, 00 zł.

Nagrobek Anny Colombo na cmentarzu przy ul. Słowackiego w Przemyślu – P-18, rząd 13, wpisany do rejestru zabytków ruchomych województwa podkarpackiego pod numerem B 875/2 z dnia 8 grudnia 1983 r. (2022)

Nagrobek został wykonany przez wybitnego rzeźbiarza lwowskiego Leopolda Schismera, pochodzącego z rodziny o długoletniej tradycji rzeźbiarskiej.

Nagrobek Anny Colombo wymagał prac konserwatorskich ze względu na zły stan zachowania. Szczególnie niepokojący był stan rzeźby w związku z zabrudzeniami i nawarstwieniami biologicznymi. Prace konserwatorskie polegały na oczyszczeniu nagrobka z nawarstwień biologicznych, wykonaniu fundamentu oraz izolacji poziomej, uzupełnieniu ubytków, hydrofobizacji powierzchni oraz konserwacji tablicy inskrypcyjnej. Koszt prac konserwatorskich – wyniósł 7 800 zł.

Grobowiec Zygmunta Tabisza na cmentarzu przy ul. Słowackiego w Przemyślu, P-14, rząd 2, m. 22, wpisany do rejestru zabytków ruchomych województwa podkarpackiego pod numerem B 875/3 z dnia 8 grudnia 1983 r. (2022)

Grobowiec będący miejscem pochówku rodziny Tabiszów został wykonany w 1915 r. przez Zygmunta Rasińskiego - artystę przez wiele lat mieszkającego w Przemyślu. Celem prac konserwatorskich było zahamowanie procesów destrukcyjnych, przywrócenie wartości estetycznej i technicznej obiektu. Wykonano oczyszczenie terenu wokół grobowca, oczyszczenie nagrobka z nawarstwień biologicznych. Spękania i ubytki uzupełniono metodą kitowania. Całość scalono kolorystycznie oraz zabezpieczono powierzchnię grobowca przed ekspozycją na czynniki atmosferyczne. Koszt prac konserwatorskich wyniósł 32 656, 00 zł.

*Ryc. 3. Nagrobek Anny Colombo
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

Współpraca z Towarzystwem Przyjaciół Przemyśla i Regionu przy zabytkowych nagrobkach

Towarzystwo Przyjaciół Przemyśla i Regionu jest jednym z najstarszych towarzystw w Polsce. Celem działalności organizacji jest podejmowanie działań w kierunku upiększania i promocji miasta Przemyśla oraz ziemi przemyskiej, m.in. poprzez wspieranie konserwacji zabytków architektonicznych i historycznych, nekropolii, miejsc pamięci narodowej. Od 2005 r. towarzystwo organizuje kwestę na rzecz przemyskich cmentarzy pod honorowym patronatem Prezydenta Miasta Przemyśla. Jej tradycja sięga 1978 roku. W kweście uczestniczą m.in. Prezydent Miasta Przemyśla, Posłowie na Sejm RP, radni Rady Miejskiej Przemyśla, artyści, dziennikarze, pracownicy urzędów i instytucji kultury, harcerze, młodzież i nauczyciele szkół, stowarzyszenia i fundacje.

Tradycja oświatowa przed przemysłowymi cmentarzami sięga 1978 roku, kiedy to przy Towarzystwie Przyjaciół Przemysła i Regionu powstała sekcja Społeczny Komitet Opieki nad Cmentarzami Przemysłowymi, któremu przewodniczył sędzia Antoni Rachwał. Niestety śmierć tego społecznika przerwała tę drogą i pozytywne akcje i dopiero od 2005 roku rozpoczęło się organizować Towarzystwo Ubezpieczenia Miasta, a od 2007 roku Towarzystwo Przyjaciół Przemysła i Regionu sekcja Komitet Ochrony Starych Cmentarzy i Miejsc Pamięci Narodowej.

W „Kweście 2023” biorą udział:

- PREZYDENCI MIASTA, POSŁOWIE NA SEJMIK RP, RADNI RĄDY MIEJSKIEJ
- ARTYSTY I DZIEMNIKARZE
- PRACOWNICY URZĘDÓW I INSTYTUCJI KULTURY
- HARCERZE, MŁODZIEŻ I NAUCZYCIELE PRZEMYSKICH SZKÓL
- STOWARZYSZENIA I FUNDACJE

PRACOWNICY INSTYTUCJI

STOWARZYSZENIA

TPPR, Szewk, Klub Fajki, TPN, Hufec Z Przemyskiej, "Dary i Huzar", Klub Przemysłu Miejski

ORGANIZACJE

11.0. 9 LO, ZSU-HG, CKZU nr 1, CKZU nr 2

RAZEM DLA PRZEMYSŁU

Radio Rzeszów, Toya, Nowiny 24, Życie Podkarpackie, Radio Fara, Przemyska Nadzieja

TOYA, nowiny24, ŻYCIE, radiofara

Towarzystwo Przyjaciół Przemysła i Regionu, Rynek 5, 37-700 Przemyśl
www.tppr.przemysl.pl, e-mail: zarzad.tppr@gmail.com, tel: 512 597 805
Subkonto TPPR - wpłaty na /omail grodzkichw - miejsce pamięci narodowej
PKO SA 10 1240 2568 1111 0010 9642 5300

Kwista pod Honorowym Patronatem Prezydenta Miasta Przemyśla

Wspólnie kwestujemy
na ratowanie zabytków przemysłowych cmentarzy

31 października - 1 listopada 2023 r.

Składamy szczególne słowa podziękowania wszystkim dotychczasowym ofiarodawcom i wolontariuszom za pomoc w ratowaniu przemysłowych cmentarzy

Ryc. 4. Ulotka o kweście Towarzystwa Przyjaciół Przemysła i Regionu z 2023 r.

Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

Z funduszy uzyskanych podczas zbiórek w 2022 r. i w 2023 r. wyremontowano:

- Nagrobek rodzinny rodziny Bartnickich, powstały ok. 1891 r. – z prochami Ignacego Bartmańskiego – radcy Cesarsko-Królewskiego Sądu Obwodowego, członka Rady Miejskiej i Powiatowej w Przemyślu - Aleksandra Bartmańskiego, ucznia teologii, Roberty Schneiderowej z Bartmańskich oraz jej córki Heluni.
- Nagrobek Woronieckich, właścicieli fabryki fortepianów, pianin i fisharmonii „Woroniecki i syn” założonej w Jaśle, a w 1887 r. przeniesionej do Przemyśla przy ulicy Lwowskiej.

B. WYEKSPONOWANIE ZABYTKÓW I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

I-B. Kierunek działania 1. Prezentacja zabytków i określenie ich miejsca w przestrzeni

Ważną rolę w eksponowaniu obiektów zabytkowych stanowią mapy umieszczone w centralnych, newralgicznych punktach miasta oraz oznakowywanie obiektów mających wartość historyczną w formie tablic informacyjnych.

Na terenie miasta znajduje się 6 tablic z mapą Przemyśla oraz planem Twierdzy Przemyśl m.in. na terenie dworca PKP, przy przystanku przy ul. Jagiellońskiej czy przy stacjach wyciągu narciarskiego.

W ramach systemu oznakowania funkcjonują tablice informacyjne, ułatwiające dotarcie turystom i mieszkańcom do najciekawszych obiektów turystycznych, takich jak: Bunkier Linii

Mołotowa, Forteczna Brama Sanocka Dolna, Muzeum Dzwonów i Fajek, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, Muzeum Twierdzy Przemyśl, Zamek Kazimierzowski, Stare Miasto, Fort XI "Zniesienie", Schron z Okresu Zimnej Wojny i inne.

W 2022 r. przeprowadzono prace renowacyjne w zakresie poprawy wyglądu tablicy z planem miasta Przemyśl, usytuowanej na parkingu przy ul. Krakusa. Dodatkowo, poddano renowacji 12 drogowskazów turystycznych zlokalizowanych na terenie rynku Starego Miasta, przy ul. Kapitulnej i ul. Czarnieckiego.

W 2023 r. w ramach zadania realizowanego z budżetu obywatelskiego pn. "Rewitalizacja punktu widokowego na Winnej Górze", zamontowano na punkcie widokowym nowe ławki, mobilny system monitoringu oraz zintegrowany system zasilania energią słoneczną. W ramach prezentacji zabytków i określenia ich miejsca w przestrzeni zamontowano tablicę z panoramą miasta, na której zostały opisane najciekawsze zabytki miasta.

*Ryc. 5. Tablica z panoramą miasta przy punkcie widokowym na Winnej Górze umieszczona w ramach programu "Rewitalizacja punktu widokowego na Winnej Górze"
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

I-B. Kierunek działania 2. Udostępnienie zabytków nieruchomych

Dziedzictwo historyczne jest dla każdego narodu źródłem tożsamości narodowej. Obiekty zabytkowe, stanowiące świadectwa minionych epok są kluczowymi elementami krajobrazu kulturowego, który należy chronić. Równocześnie stanowią potencjał, który powinien zostać wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

*Ryc. 6. Zamek Kazimierzowski w Przemyślu
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

Najlepszym przykładem udostępniania zabytków na cele kulturalne jest Zamek Kazimierzowski. Jest on areną wielu imprez plenerowych, koncertów, warsztatów, festiwali, wernisaży, widowisk tanecznych czy spektakli teatralnych.

Podziemna trasa turystyczna

Jedną z wiodących inwestycji mających na celu udostępnienie obiektów zabytkowych dla celów turystycznych w omawianym okresie sprawozdawczym było zakończenie prac nad budową podziemnej trasy turystycznej. W ramach zadania pozyskano środki z „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020”. Projekt współorganizowany był przez Urząd Miejski w Przemyślu oraz Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej.

Całkowita wartość projektu wyniosła 13 020 333,73 zł, w tym uzyskano dofinansowanie w kwocie 7 216 472,01 zł. Głównym celem projektu była rewitalizacja i nadanie nowych funkcji zabytkowym obiektom i obszarom miejskim.

Zakres rzeczowy Gminy Miejskiej Przemyśl obejmował:

- budowę i wyposażenie podziemnej trasy turystycznej
- zagospodarowanie pomieszczeń podziemi pod budynkiem Rynek 1 obejmujące roboty budowlane i instalacyjne, montaż mebli, scenografii, urządzeń multimedialnych z aplikacjami/filmami oraz wymiana oświetlenia w kolektorze sanitarnym pod ul. Mostową i płytą rynku
- adaptację pomieszczeń podziemi wraz z budową wyjścia ewakuacyjnego (klatka schodowa) od strony wschodniej (ul. Mostowa) - roboty budowlane i instalacyjne
- budowę podziemnego łącznika pomiędzy podziemną trasą turystyczną (wyjście „B”

- w płycie rynku), a budynkiem przy ul. Rynek 9 - roboty budowlane i instalacyjne przebudowę kolidujących sieci.

*Ryc. 7. Podziemna trasa turystyczna w Przemyślu
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

*Ryc. 8. Podziemna trasa turystyczna w Przemyślu
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

Zakres rzeczowy Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej obejmował:

- przebudowę i remont piwnic budynku przy ul. Rynek 9 oraz wybranych pomieszczeń budynku przy ul. Serbańskiej 7 do potrzeb aranżacji podziemnej trasy turystycznej z wykonaniem przebiccia w ścianie fundamentowej budynku – ul. Rynek 9
- remont elewacji frontowych budynków przy adresach: ul. Rynek 9 i ul. Serbańska 7 oraz wymiana pokrycia dachu połaci frontowej budynku wraz z przebudową wewnętrznej instalacji elektrycznej
- montaż mebli, scenografii, urządzeń multimedialnych z aplikacjami/filmami.

Podziemna trasa turystyczna prowadzi przez kilkanaście piwnic pod budynkiem przemyskiego ratusza, poprzez zabytkowy kolektor sanitarny i nowobudowany łącznik podziemny prowadzący do Muzeum Historii Miasta Przemyśla. W podziemiach zobrazowano w atrakcyjnej, interaktywnej formie renesansowy złoty wiek miasta. Znajduje się w nich ponad 30 pomieszczeń wyposażonych w multimedia i zróżnicowane eksponaty, dzięki którym zwiedzający mogą dowiedzieć się o życiu codziennym ówczesnych mieszkańców, w ciekawy sposób poznać historię miasta oraz zaczerpnąć informacji na temat istniejących zabytków.

*Ryc. 9. Wyjście ewakuacyjne z Podziemnej Trasy Turystycznej
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

W 2023 r. przebudowano również wyjście ewakuacyjne z podziemnej trasy turystycznej prowadzące na płytę przemyskiego rynku. Wykonano stalowe zadaszanie z elementami żeliwnymi

oraz nowe drzwi. Konstrukcja została wypełniona szkłem. W ramach inwestycji oczyszczono również wnętrze starego kolektora oraz uzupełniono instalacje.

Płyta rynku

W 2023 roku zakończono realizację zadania "Przebudowa północno-wschodniej części rynku Starego Miasta wraz z badaniami archeologicznymi" w ramach projektu pn. "Podziemna trasa turystyczna w Przemyślu". Całkowita wartość zadania wyniosła 9 295 994,04 zł, a uzyskano na jego wykonanie dofinansowanie w kwocie 5 914 773,94 zł.

Zakres robót obejmował m.in.:

- likwidację nawierzchni asfaltowej, gdzie zlokalizowane były miejsca postojowe
- wykonanie nawierzchni brukowej z kostki kamiennej i kamienia naturalnego po uprzednim przeprowadzeniu niwelacji terenu
- regulację urządzeń i odwodnienie
- przebudowę nawierzchni płyty rynku, w tym wykonanie zarysów fundamentów murów starego ratusza
- instalacje elektryczne i oświetlenie.

Ryc. 10. Fragment płyty rynku w Przemyślu po przebudowie

Źródło: <https://zdm-przemysl.com/355/zakonczono-przebudowe-plyty-rynku-starego-miasta-w-przemyslu.html>

*Ryc. 11. Przebudowana płyta rynku w Przemyślu
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

Centrum Aktywizacji Społecznej

Przedsięwzięcie Centrum Aktywizacji Społecznej (część inwestycyjna) jest elementem projektu „Razem zmieniamy Przemyśl” finansowanego ze środków zewnętrznych, w 85% pochodzących z Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2014-2021 oraz w 15% z budżetu państwa w ramach programu „Rozwój Lokalny”. Zadanie realizowano w latach 2022 – 2023.

Zakres zadań w ramach przedsięwzięcia obejmował:

- prace budowlane związane z adaptacją pomieszczeń na Centrum Aktywizacji Społecznej
- zakup, dostawę i montaż wyposażenia na potrzeby prowadzenia Centrum Aktywizacji Społecznej.

Centrum Aktywizacji Społecznej (CAS) mieści się w budynku przy ul. Słowackiego 13 w Przemyślu, który jest wpisany w krajowy rejestr zabytków pod numerem A-259. Lokal o powierzchni 119,5 m² zajmuje pomieszczenia na parterze. Przebudowa lokalu nie ingerowała w elewacje zewnętrzne, nie zmieniono rozmiaru okien ani ich usytuowania. Wszelkie prace mające na celu przystosowanie lokalu były prowadzone wewnątrz budynku.

CAS prowadzone jest przez Gminę Miejską Przemyśl poprzez Pełnomocnika Prezydenta ds. Organizacji Pozarządowych.

Do priorytetowych zadań CAS-u należy wspieranie organizacji pozarządowych w pozyskaniu środków finansowych tj. dotacje, granty, konkursy oraz doradztwo prawne, księgowo i administracyjne. CAS stanowi miejsce przyjazne dla wszelkiego rodzaju organizacji pozarządowych, a także pełni funkcję Inkubatora Inicjatyw Obywatelskich. W ramach CAS udzielane jest wsparcie dla nowo powstałych stowarzyszeń, konsultacje i coaching.

Wobec problemów lokalowych, z jakimi borykają się organizacje, ważne jest, aby część z nich miała swoje stałe miejsce spotkań, dyżurów i siedzibę. Stowarzyszenia, których siedzibą będzie CAS mogą prowadzić swoją działalność w jednym miejscu. Dzięki powstaniu CAS stowarzyszenia mogą uczestniczyć w inicjatywach i przedsięwzięciach, które będą efektywniejsze ze względu na zaangażowanie większej ilości podmiotów. W ramach kompetencji CAS prowadzi kampanię informacyjną, jak również promocję działalności pożytku publicznego i wolontariatu. Całkowita wartość projektu: 275 319,70 zł.

I-B. Kierunek działania 3. Prezentacja zabytków po zmroku

Iluminacja zabytków w sensie konserwatorskim ma za zadanie wydobywać i eksponować historyczną warstwę detalu architektonicznego zabytku bez aspiracji do przekształcania. Właściwie użyta iluminacja jest narzędziem porządkującym przestrzeń, kształtuje wiedzę o przeszłej formie i funkcji danego miejsca widzianego zazwyczaj za dnia w innym kontekście, ułatwia pełne i właściwe postrzeganie fragmentów historycznej tkanki.

W Przemyślu stale eksponowanymi obiektami przez oświetlenie są, np. Zamek Kazimierzowski i Zespół Państwowych Szkół Muzycznych im. Artura Malawskiego. Przy okazji ważnych wydarzeń miejskich podświetlany jest również budynek Urzędu Miejskiego przy Rynek 1.

*Ryc. 12. Oświetlenie budynku przy ul. Rynek 1
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

*Ryc. 13. Oświetlenie budynku przy ul. Rynek 1 podczas „Jarmarku Bożonarodzeniowego”
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

*Ryc. 14. Forty przy ul. Sanockiej
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

PRIORYTET II: PROMOCJA I POPULARYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Przemysł należy do najstarszych miast na ziemiach polskich, niegdyś był ważnym ośrodkiem Galicji. Bogata historia Przemysła, różnorodne zabytki, układ urbanistyczny z pierścieniem fortów Twierdzy Przemysł stanowią bardzo cenne walory historyczno-kulturowe miasta. Z punktu widzenia możliwości rozwoju turystyki, jak również zwiększenie świadomości mieszkańców dotyczącej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego bardzo znaczącą rolę odgrywają działania informacyjne i promocyjne.

II. Kierunek działania 1. Promocja i popularyzacja zabytków nieruchomych

Znaczącą rolę w promocji i popularyzacji zabytków stanowią wydawnictwa promocyjne oraz wszelkiego rodzaju publikacje. Wprawdzie są one coraz częściej zastępowane przez najnowsze osiągnięcia techniki (aplikacje, Internet), ale niewątpliwie stanowią bardzo ważny element popularyzowania dziedzictwa kulturowego miasta.

Przemyskie Centrum Kultury i Nauki „Zamek” (PCKiN „Zamek”) w omawianym okresie sprawozdawczym podejmowało następujące działania wydawnicze:

- Książka Jerzego Motylewicza "Społeczeństwo Przemysła w XIV-XVIII wieku, t.II", Przemysł 2022 - pozycja wydana przez Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej. Podobnie jak w przypadku tomu I Dział wydawniczy PCKiN „Zamek” w całości przygotował część albumową wspomnianej książki (projekt graficzny okładki i wkładki ilustracyjnych, wykonanie we własnym zakresie autorskiej dokumentacji fotograficznej obiektów architektonicznych oraz ich obróbka komputerowa, skład części albumowej).
- Zamek Kazimierzowski – folder turystyczny wraz z planem zamku.

Przygotowano do druku niżej wymienione pozycje:

- "Zamek zwany Kazimierzowskim w Przemysłu" - obszerna monografia albumowa prezentująca aktualny stan wiedzy nt. grodu i zamku jako obiektu obronnego, ośrodka władzy państwowej oraz obiektu stanowiącego element parku miejskiego. Osobną uwagę poświęcono zamkowi jako centrum działalności kulturalnej artystycznej Przemysła. Walorem publikacji jest obszerna część albumowa obejmująca dawną ikonografię oraz dokumentację stanu obecnego. Dział Wydawniczy przygotował autorski tekst, fotografie, redakcję i skład w formacie PDF.
- „Przemyskie Zapiski Historyczne” – kolejny XXIII tom ważnego periodyku naukowego wydawanego na mocy wieloletniego porozumienia z Polskim Towarzystwem Historycznym Przemysła i Archiwum Państwowym w Przemysłu (zawiera m.in. część pierwszą obszernego opracowania M. Janowskiego „Przemysł pod niemiecką okupacją”).

Ryc. 15. Zamek Kazimierzowski w Przemyślu
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

Działalność informacyjno-promocyjna miasta

Działalność informacyjno-promocyjna miasta wzbogacona jest o liczne wydawnictwa promocyjne obejmujące opracowanie, druk i dystrybucję albumów, przewodników, folderów, ulotek, które przeznaczone są dla turystów oraz mieszkańców miasta.

Wykaz wydawnictw dostępny na rynku przemyskim:

- Albumy: *Przemyśl* (format A4 i A5), *Twierdza Przemyśl* (format A4 i A5), *albumowy katalog wystawy „Polskie zrywy zbrojne 1768-1918”*
- Foldery: *„Przemyśl. Turystyczne serce wschodu”*
- Przewodniki: *„Przemyśl”*, *„Rowerem po ziemi przemyskiej”*, *„Mini przewodnik Twierdza Przemyśl”*, *„Mini przewodnik po szlakach turystycznych ziemi przemyskiej”*
- Bajka *„Gdzie się podział niedźwiadek z fontanny?”*
- Kolorowanka *„Z misiem i kredkami po Przemyślu”*
- Gra miejska: *„Przemyśl dla odkrywców”*, *„Wiosenne przebudzenie Niedźwiadka”*
- Mapy: *„Forteczna mapa rowerowa”*, *„Mapa rysunkowa”*, *Plan miasta z opisem zabytków*, *Plan Twierdza Przemyśl*, *Plan Parku Zamkowego im. Mariana Strońskiego*
- Informatory: *„Informator turystyczny”*

Wydawnictwa publikowane są w wersji językowej polskiej, angielskiej, niemieckiej, ukraińskiej i węgierskiej. Dostępne są w punktach informacji turystycznej, obiektach turystycznych, księgarniach, hotelach przemyskich, itp. Większość wydawnictw udostępniana jest w formie bezpłatnej, a wydawnictwa o większej wartości edytorskiej są sprzedawane w punkcie informacji turystycznej przy ul. Grodzkiej.

Ryc. 16. Kolorowanka "Gdzie się podział niedźwiadek z fontanny?"
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

II. Kierunek działania 2. Promocja i popularyzacja spuścizny historycznej i krajobrazu kulturowego

Dziedzictwo kulturowe Przemyśla, to świadectwo potęgi, barwności i różnorodności kulturowej dawnej Rzeczypospolitej, czytelne w krajobrazie, zabytkach i regionalnych tradycjach. Ważną wartością kulturową są organizowane w mieście imprezy, które przyciągają turystów do zwiedzenia miasta oraz zapoznania się z jego historią.

W ramach promocji dziedzictwa kulturowego Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miasta Przemyśla wraz z jednostkami organizacyjnymi miasta - Przemyskim Centrum Kultury i Nauki „Zamek”, Przemyską Biblioteką Publiczną oraz organizacjami pozarządowymi, instytucjami i środowiskami twórczymi zorganizował wiele przedsięwzięć, wśród których wymienić należy:

1. Wydarzenia związane z tradycjami miasta:
 - „Święto Fajki” to impreza wizerunkowa promująca tradycyjne przemyskie rzemiosło. Przemyska fajka stała się naszym regionalnym produktem i podobnie jak forty Twierdzy Przemyśl czy tradycje ludwisarskie jest naszym atutem i znakiem rozpoznawczym miasta w kraju oraz za granicą. Wydarzenie to na dobre wpisało się w kalendarz wydarzeń kulturalnych na Podkarpaciu. Głównym celem jest promocja Przemyśla, jako stolicy polskiej fajki, a tym samym upowszechnianie przemyskiego rękodzieła artystycznego o przeszło 150-letniej nieprzerwanej działalności. Organizatorem „Święta Fajki” jest Urząd Miejski w Przemyślu, a współorganizatorem Przemyski Klub Fajki.
 - Święto Zamku Kazimierzowskiego, jest niezwykłym wydarzeniem mającym na celu popularyzację tradycji miasta Przemyśla i historyczną tożsamość. „Święto Zamku od tradycji do współczesności” stało się już tradycją i wpisało się na stałe w kalendarz kulturalny naszego

miasta. Podczas każdej edycji tej imprezy organizowany jest na wzgórzu zamkowym plenerowy koncert bardzo znanego artysty. Elementy programu składają się na całość, której celem jest ukazanie zamkowych obyczajów i ceremoniałów. Zgodnie z założeniami impreza ma docierać do jak najszerszego kręgu odbiorców chcących doświadczyć historii i rozrywki.

- Spotkania „Historyczno-artystyczne wakacje na Zamku Kazimierzowskim”
- Dni patrona miasta Przemyśla Świętego Wincentego – tzw. „Wincentiada” to wydarzenie organizowane co roku z końcem lata. Nieodłącznymi elementami w programie obchodów są msza święta oraz procesja ulicami miasta z relikwiami patrona, ale również artystyczne występy, wystawy straganów z okazjonalnymi towarami czy wernisaże. „Wincentiada” to obyczaj, święto radości i rodzinnych spotkań.
- Realizacja wspólnego projektu pn. „I Dzień Bieszczadzki Przystanek Przemyśl” przy współpracy ze stowarzyszeniem „Natchnieni Bieszczadami” z Cisnej na rynku Starego Miasta. Podczas imprezy zaprezentowano oferty turystyczne miasta i regionu, wraz z programem wypełnionym koncertami zespołów i artystów piosenki turystycznej, poetyckiej, folkowej oraz ludowej, prezentacją produktów regionalnych, poezji, fotografii, rzeźby, rękodzieła, malarstwa oraz z różnorodnymi atrakcjami dla dzieci i młodzieży.
- Realizacja projektu „Czy znasz to miejsce” w ramach budżetu obywatelskiego – cykl spotkań i warsztatów dla mieszkańców osiedla Winna Góra z udziałem przewodników przemyskich.
- „Przemyski Jarmark Wielkanocny” - głównym celem jarmarku jest przybliżenie i prezentacja tradycji oraz dorobku kulturowego związanego z Wielkanocą, a także promocja podkarpackich produktów regionalnych, tradycyjnych i ekologicznych.

Ryc. 17. „Jarmark Bożonarodzeniowy w Przemyślu”
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

Ryc. 18. „Jarmark Bożonarodzeniowy w Przemysławu”
Źródło: Urząd Miejski w Przemysławu

- „Przemyski Jarmark Bożonarodzeniowy” - głównym celem jarmarku jest kultywowanie tradycji i dzielenie się atmosferą Świąt Bożego Narodzenia, jak również stworzenie możliwości wystawienniczo-handlowych w atrakcyjnym miejscu oraz pięknej scenerii dla wytwórców regionalnych wyrobów artystycznych, kuchni regionalnej, produktów spożywczych oraz lokalnych organizacji.
 - „Święto ulic Franciszkańskiej i Kazimierzowskiej” – przemyskie święto, którego charakterystycznym elementem jest spacer mieszkańców z postacią przypominającą króla Kazimierza Wielkiego ze Wzgórza Zamkowego, przez ulice Franciszkańską i Kazimierzowską do Rynku, gdzie korowód wita prezydent miasta.
2. Wydarzenia artystyczne i muzealne o zasięgu ponadlokalnym
- „Międzynarodowe Triennale Malarstwa Regionu Karpat” – „Srebrny Czworokąt 2024” – wydarzenie prezentujące współczesne malarstwo: historycznego, kulturowego i wyznaniowego, naszego regionu - objęte patronatem Prezydenta RP - główny organizator Galeria Sztuki Współczesnej w Przemysławu.
 - „Noc muzeów” - corocznie specjalnie przygotowane wystawy i prezentacje zbiorów muzealnych Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, Muzeum Diecezjalnego, Galerii Sztuki Współczesnej w Przemysławu.
 - Ogólnopolski Przegląd Plakatu Muzealnego i Ochrony Zabytków – konkurs organizowany przez Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, jego celem jest ukazanie różnorodności form działalności muzeów i konfrontacja osiągnięć artystycznych w dziedzinie twórczości plakatu poświęconej muzealnictwu czy ochronie zabytków oraz zwrócenie uwagi na stosowanie formy wizualnej w upowszechnianiu kultury.

3. Wydarzenia związane z historią państwa:

- Współorganizacja IX obchodów „Międzynarodowych Dni Pamięci o Ofiarach Holokaustu na Podkarpaciu”. Zasadniczą formą obchodów było zapalenie znicza w poszczególnych miejscach związanych z Holokaustem na terenie podkarpacia. Złożono kwiaty oraz zapalano znicze w celu uczczenia ofiar getta żydowskiego w Przemyślu pod obeliskiem przy ul. Kopernika.
- Organizacja miejskich obchodów „Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych” przy Grobie Nieznanego Żołnierza
- Organizacja obchodów rocznicy deportacji Polaków na Sybir „Zapal znicz wywiezionym” wraz ze Związkiem Sybiraków Oddział w Przemyślu
- Obchody „Dnia Flagi Rzeczypospolitej Polski”

*Ryc. 19. Obchody „Dnia Flagi Rzeczypospolitej Polski”
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

- Organizacja obchodów rocznicy zbrodni katyńskiej wraz ze Stowarzyszeniem Rodzin Ofiar Katyńskich Koło w Przemyślu oraz 5 Batalionem Strzelców Podhalańskich
- Organizacja obchodów „Święta Konstytucji 3 Maja”
- Organizacja upamiętnienia rocznicy bitwy o Monte Cassino oraz upamiętnienie rocznicy 102 urodzin św. Jana Pawła II
- Organizacja obchodów rocznicy zbrodni wołyńskiej wraz ze Stowarzyszeniem Pamięci Polskich Termopil i Kresów oraz 5 Batalionem Strzelców Podhalańskich 86

*Ryc. 20. 16 Obchody „Święta Konstytucji 3 Maja”
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

*Ryc. 21. 17 obchody rocznicy zbrodni wołyńskiej
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

- Pomoc przy organizacji obchodów rocznicy wybuchu powstania warszawskiego (organizator: Komenda Hufca ZHP Ziemi Przemyskiej im. Orłąt Przemyskich) przy Pomniku Orłąt Przemyskich

*Ryc. 22. 17 Obchody rocznicy wybuchu powstania warszawskiego
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

- Organizacja obchodów rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę wspólnie z 5 Batalionem Strzelców Podhalańskich. Złożenie kwiatów na grobach Orląt Przemyskich, Władysława Kramarza, Ireny Benszówny, Legionistów i Nieznanego Żołnierza – indywidualnie przez uczestników

*Ryc. 23. Obchody rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

- Organizacja obchodów rocznicy wybuchu II wojny światowej wraz z udziałem 5 Batalionu Strzelców Podhalańskich
- Organizacja obchodów rocznicy agresji sowieckiej na Polskę oraz „Dnia Sybiraka” wraz z 5 Batalionem Strzelców Podhalańskich oraz Związkiem Sybiraków Oddział w Przemyślu
- II edycja festiwalu „Łączy nas historia”

Celem festiwalu „Łączy nas historia” jest propagowanie wiedzy historycznej, w szczególności poprzez organizację rekonstrukcji i inscenizacji wybranych wydarzeń z dziejów naszego miasta. W ramach festiwalu odbyły się prelekcje tematyczne, prezentacja wystaw książek o tematyce fortecznej, małe formy teatralne w wykonaniu Teatru Fredreum oraz Teatru San, koncert muzyki kameralnej, występy kapel podwórkowych, widowisko taneczno-muzyczne, pokazy mody w wykonaniu Przemyskiego Stowarzyszenia Rekonstrukcji Strojów Historycznych "Damy i Huzary", koncerty muzyczne w wybranych podwórkach kamienic, wystawa rowerów zabytkowych, a także zorganizowano kącik gier i zabaw dla dzieci z okresu przedwojennego.

*Ryc. 24. Rekonstrukcja historyczna walk o schron
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

W ramach festiwalu "Łączy nas historia" w omawianym okresie sprawozdawczym zorganizowano następujące rekonstrukcje:

- rekonstrukcja targowiska z czasów Twierdzy Przemyśl z udziałem Stowarzyszenia Damy i Huzary, Zespołu Pieśni i Tańca Przemyśl oraz Kół Gospodyń

- rekonstrukcja historyczna "Wizyta Cara Mikołaja II w zdobytej Twierdzy"
- rekonstrukcja historyczna defilady połączonych wojsk niemieckich i austro-węgierskich po odbiciu Twierdzy Przemyśl na przemyskim rynku
- rekonstrukcja historyczna życia codziennego
- rekonstrukcja "Czasy prohibicji w USA - Chicago lata 30 XX wieku"
- rekonstrukcja historyczna "Wrzesień 1939 - obrona Przemyśla"
- rekonstrukcja walk o schron

Warto zwrócić uwagę, iż program festiwalu realizowany był przez Przemyskie Centrum Kultury i Nauki „Zamek” przy udziale wielu stowarzyszeń, grup artystycznych, teatrów, Państwowej Szkoły Muzycznej oraz przez mieszkańców Przemyśla.

Festiwal "Łączy Nas Historia" jest przedsięwzięciem będącym elementem projektu: "Razem zmieniamy Przemyśl" finansowanym ze środków zewnętrznych, w 85% pochodzących z Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2014-2021 oraz w 15% z budżetu państwa w ramach programu Rozwój Lokalny. W ramach festiwalu w kilku miejscach na mapie miasta zostały ustawione plansze ze zdjęciami ukazującymi Przemyśl z okresu dwudziestolecia międzywojennego oraz wczesnej okupacji niemieckiej.

*Ryc. 25. Rekonstrukcja historyczna "Czasy prohibicji w USA - Chicago lata 30 XX wieku"
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

Urząd Miejski w Przemyślu wraz z jednostkami organizacyjnymi w omawianym okresie sprawozdawczym zorganizował zróżnicowane przedsięwzięcia, mające na celu popularyzację krajoznawstwa w postaci rajdów, wycieczek pieszych czy rowerowych zachęcających do aktywnego wypoczynku, ukierunkowanego na edukację krajoznawczą i historyczną.

Dofinansowano i współorganizowano następujące imprezy:

- Międzynarodowy Dzień Przewodnika (org. Koło Przewodników PTTK)
- Ogólnopolski Rajd Twierdza Przemyśl (edycja wiosenna i jesienna), org. Przemyski Oddział PTTK
- Akcja „Stop Przewodnik Czeka - Wyjdź z domu - czyli przewodnik PTTK zaprasza na spacer” obejmująca wycieczki tematyczne z przewodnikiem po najciekawszych zabytkach miasta podczas majówki
- „Srebrzyste Manewry Szwejkowskie w Twierdzy Przemyśl” (org. Przemyskie Stowarzyszenie Przyjaciół Dobrego Wojaka Szwejka)
- Rajd „Śladami Orłat Przemyskich” z okazji Narodowego Święta Niepodległości (org. PTTK).

*Ryc. 26. Ogólnopolski Rajd Twierdza Przemyśl
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

Przemyska Biblioteka Publiczna im. Ignacego Krasickiego w Przemyślu

Przemyska Biblioteka Publiczna im. Ignacego Krasickiego w 2022 i 2023 r. organizowała w ramach promocji i popularyzacji spuścizny historycznej i krajobrazu kulturowego szereg spotkań autorskich i prelekcji, w tym:

- Prelekcja mgr inż. arch. Natalii Stojak pt. „Przemyskie czynszówki”
- Prelekcja multimedialna (pokaz slajdów) Piotra Michalskiego pt. „Przemyskie przeprawy mostowe”
- Prelekcja Karola Kicmana pt. „Budowa Twierdzy i walki o Twierdzę Przemyśl 1914–1915” (w ramach Festiwalu „Łączy nas historia”), pt. „Fortyfikacje Przemyśla w XIX wieku i XX

- wieku. Twierdza Przemysł i Linia Mołotowa”
- Prelekcja dr. Lucjana Faca pt. „Walki na przedpolu Lwowa w 1914 roku” (w ramach festiwalu „Łączy nas historia”), pt. „Dekada Sobieskiego 1673-1683. Ziemia przemyska w 340 rocznicę Wiktorii Wiedeńskiej”
 - Prelekcja dr. Tomasza Zająca pt. „Ostatnie dni Twierdzy Przemysł w świetle rosyjskich dokumentów” (w ramach festiwalu „Łączy nas historia”), pt. „Przemysł utracony. Zniszczenia miasta po Fall Barbarossa”
 - Prelekcja dr. Agnieszki Sobali-Gwosdz pt. „Specyfika Przemysła na tle sieci miejskiej Polski”
 - Wykład mgr Karola Kicmana pt. „Fortyfikacje Przemysła w XIX i XX wieku. Twierdza Przemysł i Linia Mołotowa”
 - Prelekcja dr. Jacka Magdonia pt. "Generał brygady Andrzej Galica - twórca Strzelców Podhalańskich, dowódca Okręgu Korpusu nr X w Przemysłu"
 - Prelekcja dr. hab. Tomasza Pudłockiego, prof. UJ - "Prowincja nie całkiem głucha. Remiscencje świata wielkiej muzyki w prowincjonalnych miastach Galicji Wschodniej w II połowie XIX wieku"
 - Prelekcja dra Grzegorza Klebowicza pt. „Co wiemy o najdawniejszych dziejach Przemysła i jego mieszkańcach – część I i część II”
 - Prelekcja dra hab. Stanisława Stępnia pt. „Historia przemyskiego rynku”.

Ryc. 27. Plakat zapraszający na prelekcję "Przemyskie czynszówki"
Źródło: <https://przemysl.pl/64483/prelekcja-mgr-inz-arch-natalii-stojak-pt-przemyskie-czynszowki.html>

Wystawy, wernisaże, występy, projekty, murale m.in.:

- „Tak było. Przemyśl 1939–1944” - wystawa poruszających zdjęć Przemyśla w czasie II wojny światowej autorstwa przemyskiego artysty fotografa i dziennikarza Jacka Szewca
- 200 rocznica śmierci Józefa Wybickiego – pisarza, polityka, autora Pieśni Legionów
- 19 kwietnia 1943 – rocznica powstania w getcie warszawskim
- „Działania wojenne Twierdzy Przemyśl, a życie codzienne mieszkańców Przemyśla i regionu w latach 1914–1918” - wystawa przygotowana przez Archiwum Państwowe w Przemyślu
- „Święto Niepodległości” – książki ze zbiorów działu dla dzieci i młodzieży
- „Twierdza Przemyśl” - publikacje oraz pocztówki ze zbiorów PBP
- „Ostatki w ludowej tradycji” w wyk. Zespołu Pieśni i Tańca „Przemyśl”
- Wernisaż wystawy poświęconej pamięci grupy poetyckiej „Wołyń”
- „Polskie zrywy zbrojne 1768-1918. Wymiar europejski ogólnonarodowy i lokalny” – projekt edukacyjno-popularyzatorski
- Mural ilustrujący portret poety Kamila Krzysztofa Baczyńskiego na budynku CKZiU nr 2 przy ul. Hm. Izydory Kossowskiej w Przemyślu, który wykonano z okazji 110-lecia szkoły i przywrócenia szkole imienia patrona.

W grudniu 2023 r. odbyło się wydarzenie przybliżające udział wielu narodów w walkach o Twierdzę Przemyśl. W pierwszym dniu odbyła się konferencja w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej, natomiast na drugi dzień zaplanowano rekonstrukcją historyczną "Wigilia w okopach: w pobliżu Fortu X Orzechowce". Konferencja „Twierdza Przemyśl - Twierdzą Narodów i Pojednania" była elementem przedsięwzięcia "CONCORDIA. Tożsamość, dziedzictwo, dialog, integracja Przemyśla", a to z kolei jest częścią projektu: "Razem zmieniamy Przemyśl".

Prezydent Miasta Przemyśla
Dyrektor Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej
Przewodniczący Zarządu Związku Gmin Fortecznych Twierdzy Przemyśl
Prezes Przemyskiego Stowarzyszenia Rekonstrukcji Historycznej "X D.O.K."

zapraszają
na

Konferencję

„Twierdza Przemyśl- Twierdzą Narodów i Pojednania”

w dniu 16 grudnia 2023 roku

w
Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej
oraz

Rekonstrukcję historyczną

pod patronatem Marszałka Województwa Podkarpackiego Władysława Ortyła

„Wigilia w okopach”

w dniu 17 grudnia 2023 roku

na terenie
baterii Fortu X Orzechowce

w ramach przedsięwzięcia
„CONCORDIA. Tożsamość, dziedzictwo, dialog, integracja Przemyśla”

Program:

16 grudnia 2023 rok

Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej
plac płk. Berka Joselewicza I w Przemyślu

Godz. 15.30

Część I pn. „Wielonarodowa armia w walkach
o Twierdzę Przemyśl”

Godz. 17.50

Przerwa kawowa

Godz. 18.15

Część II "Twierdze pojednania. Dawne forteca,
jako akademie historii, pokoju i dobrej
kontynuacji"

17 grudnia

Godz. 10.30

Przemarsz rekonstruktorów z Fortu XI Dunkowicki
do Fortu X Orzechowce

Godz. 11.30

Rekonstrukcja historyczna „Wigilia w okopach”
na terenie baterii Fortu X Orzechowce

Projekt „Razem zmieniamy Przemyśl” współfinansowany ze środków
Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021
oraz budżetu państwa w ramach Programu Rozwoj Lokalny

Wspólnie działamy na rzecz Europy zielonej, konkurencyjnej
i sprzyjającej integracji społecznej

Ryc. 28. Plakat zapraszający na konferencję "Twierdza Przemyśl - Twierdzą Narodów i Pojednania" i rekonstrukcję
Źródło: <https://nowiny24.pl/wigilia-w-okopach-w-niedziele-nietypowa-rekonstrukcja-historyczna-w-twierdzy-przemysl/ar/c13-18154867>

Park kulturowy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opieki na zabytkami jedną z form ochrony krajobrazu kulturowego i wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej jest park kulturowy.

Dnia 27 kwietnia 2022 r. został powołany uchwałą nr 71/2022 Rady Miejskiej w Przemyślu Park Kulturowy „Stare Miasto” w Przemyślu. Równocześnie podjęto uchwałę nr 72/2022 Rady Miejskiej Przemyślu w sprawie zatwierdzenia „Planu Ochrony Parku Kulturowego „Starego Miasta” w Przemyślu”.

Ryc. 29. Ogólnopolski Rajd Twierdza Przemyśl
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

Plan ochrony jest nieodzownym elementem funkcjonowania parku kulturowego. Stanowi podstawę dla władz samorządowych, służb konserwatorskich, specjalistów z dziedziny urbanistyki, architektury krajobrazu, historyków czy geografów. Zawiera oparte na badaniach historyczno-identyfikacyjnych analizy widokowe i strategiczne oraz waloryzację architektoniczno-urbanistyczną, ustalenia określające przedmiot ochrony wartości zabytkowych i krajobrazowych związanych z obszarem parku. Stanowi ponadto materiał wyjściowy w zakresie ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych przy tworzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

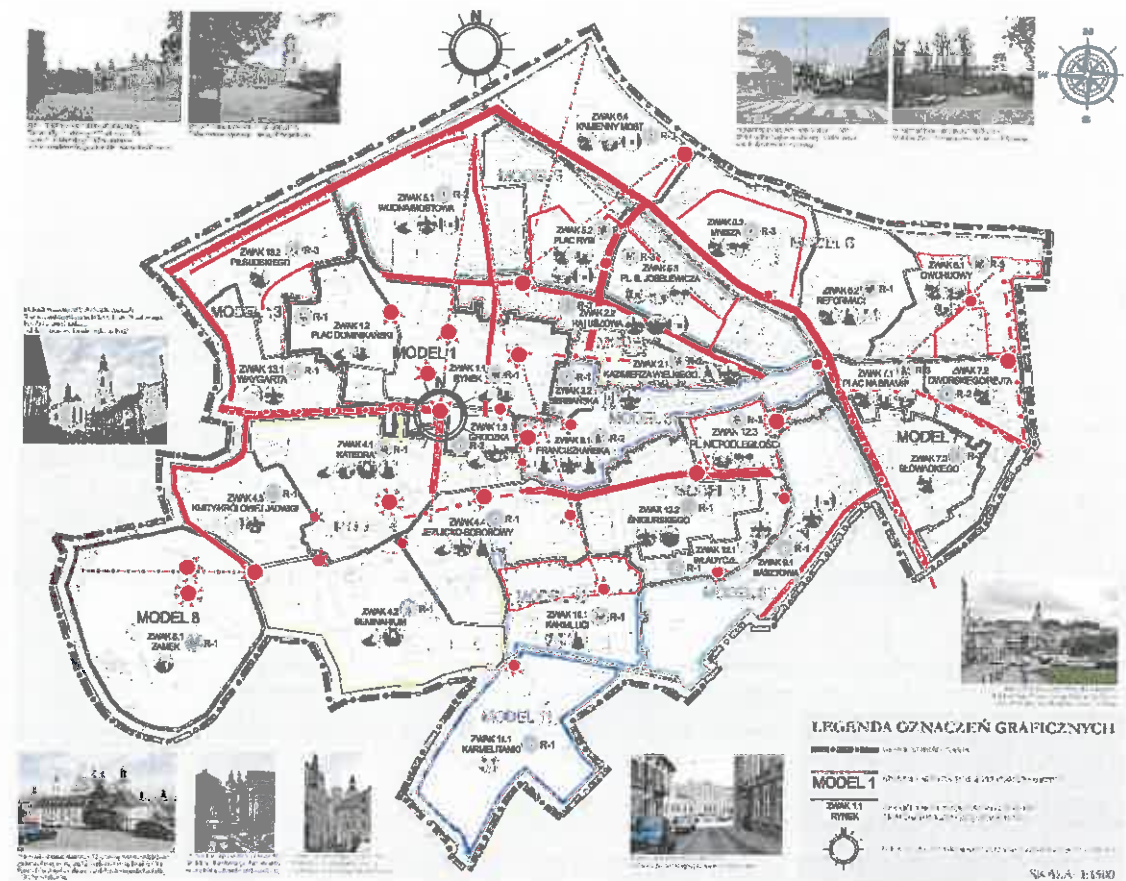
Park kulturowy w Przemyślu obejmuje swoim zasięgiem obszar Starego Miasta w Przemyślu, znajdujący się w granicach dawnych murów miejskich wraz z zespołem zamkowym oraz z terenem zespołu klasztorowego o.o. Karmelitów Bosych, a także rejon dworca PKP i rejon Placu na Bramie.

PLAN OCHRONY PARKU KULTUROWEGO STAREGO MIASTA W PRZEMYSŁU

ZASÓB I ANALIZA WIDOKOWA

01.

LEGENDA OZNACZEŃ GRAFICZNYCH

● ZONA OCHRONY WIDOKOWEJ

MODEL 1
 ZNAK 01 RYNEK
 ZNAK 02 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 03 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 04 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 05 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 06 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 07 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 08 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 09 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 10 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 11 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 12 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 13 PLAC DEKUSZOWSKI
 ZNAK 14 PLAC DEKUSZOWSKI

SKALA: 1:1500

TYPY KRAJOBRAZÓW

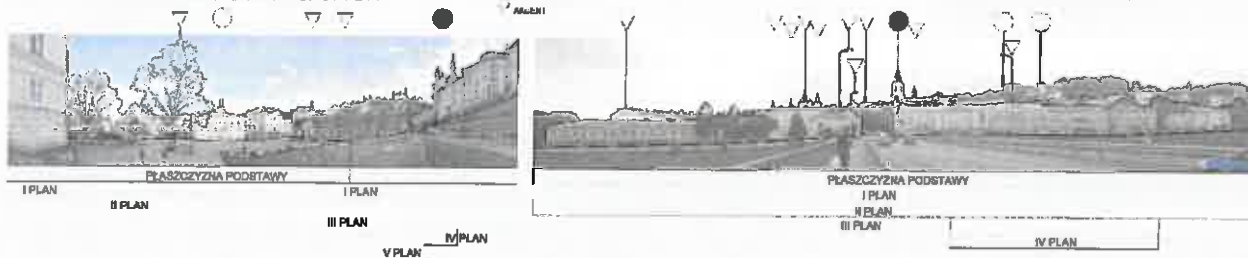
MODELE PROCESÓW PRZEMIAN

- URBANIZACJA
 - MODERNIZACJA
 - TRANSFORMACJA
 - REGENERACJA
 - REVITALIZACJA
 - REKONWERSJA
 - REKONSTRUKCJA
 - RESTAUROWANIE
 - KONSERWACJA
 - OCHRONA
- R-1** UJĘTY
R-2 MIĘKKO KONTRAST
R-3 WIDOK OŚRODKOWY

LEGENDA - ANALIZA WIDOKOWA

WIDOK	ANALIZA WIDOKOWA

ANALIZA KOMPZYCJI KLUCZOWYCH WIDOKÓW PANORAMICZNYCH

Widok panoramiczny kluczowy. Ekspozycja ciepna - widok z ul. Gładkiej na Rynek

Widok panoramiczny kluczowy. Ekspozycja zimna - widok z m.ostu Orłak Przemyskiej na Stare Miasto

Ryc. 30. Plansza zasobu i analizy widokowej będąca elementem „Planu Ochrony Parku Kulturowego „Stare Miasto” w Przemyślu”

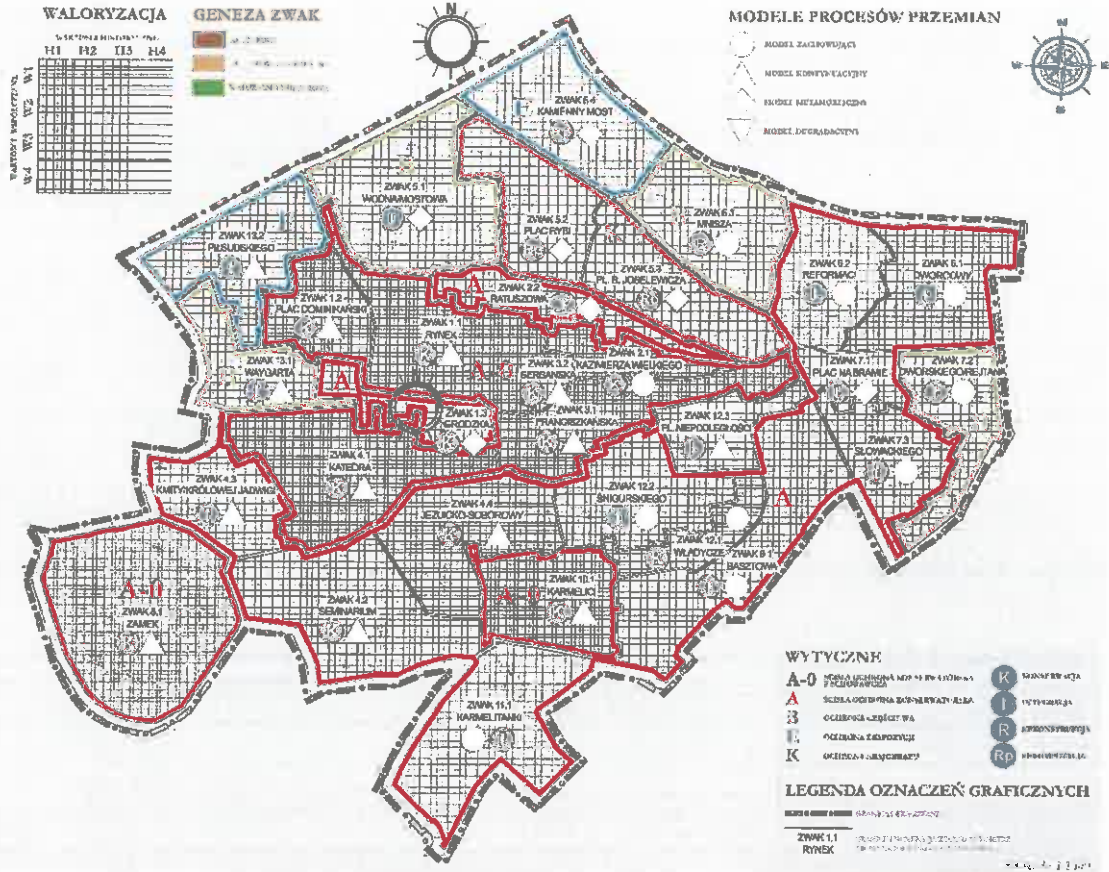
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

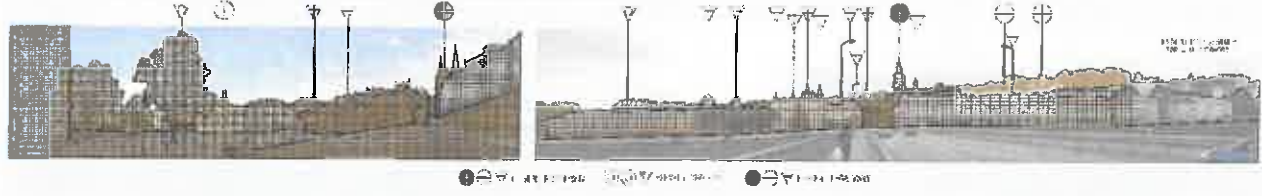
PLAN OCHRONY PARKU KULTUROWEGO STAREGO MIASTA W PRZEMYSŁU

WALORYZACJA I WYTYCZNE

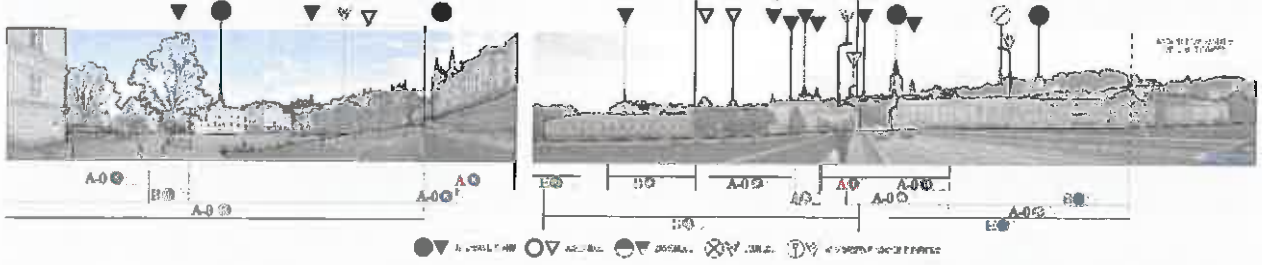
02.

WALORYZACJA KLUCZOWYCH WIDOKÓW PANORAMICZNYCH

WYTYCZNE DLA KLUCZOWYCH WIDOKÓW PANORAMICZNYCH

Widok panoramiczny kluczowy: Ekspozycja czynna - widok z ul. Grodzkiej na Rynek

Widok panoramiczny kluczowy: Ekspozycja bierna - widok z muru Osią Przemysłową na Stare Miasto

Ryc. 31. Plansza waloryzacji i wytycznych będąca elementem „Planu Ochrony Parku Kulturowego „Stare Miasto” w Przemyślu”

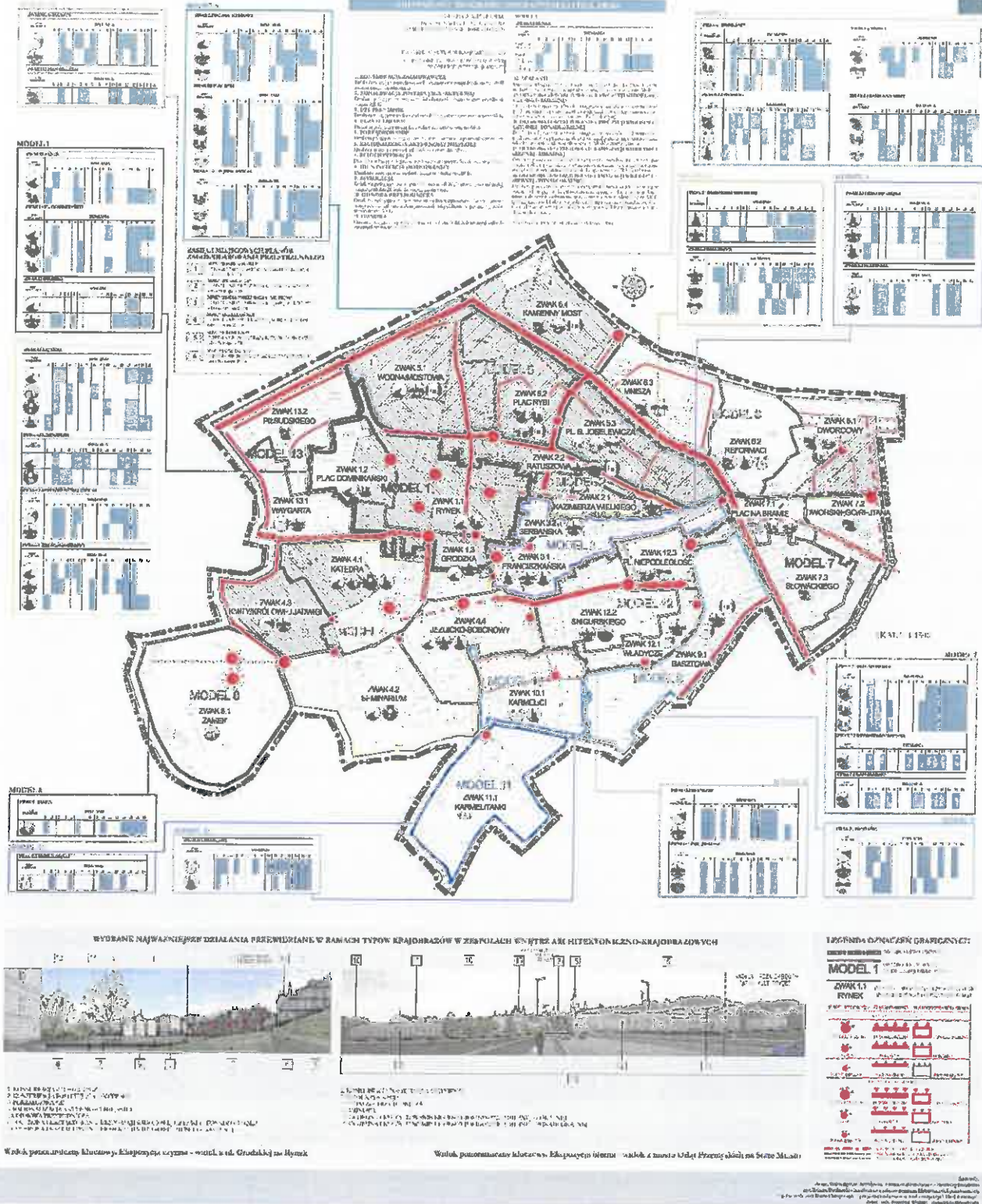
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

PLAN OCHRONY PARKU KULTUROWEGO STAREGO MIASTA W PRZEMYSŁU

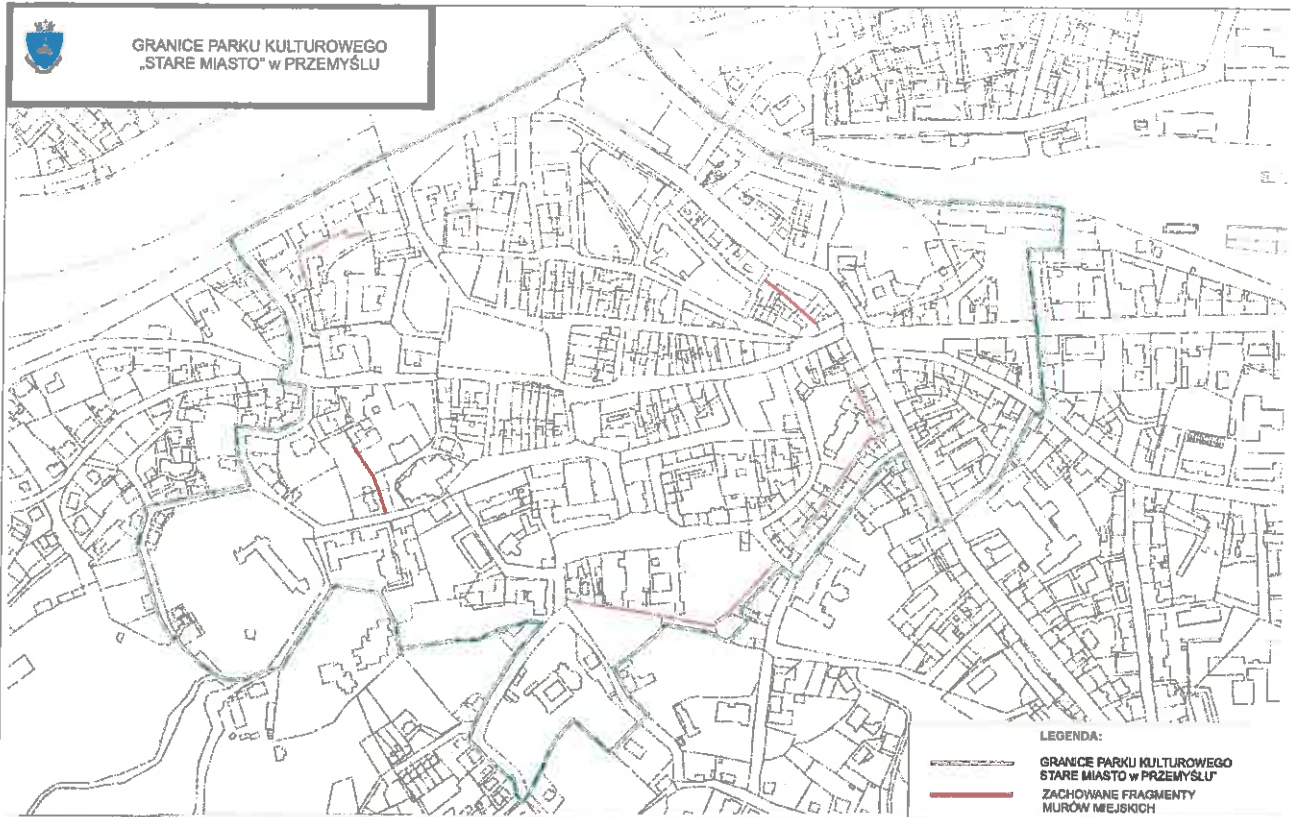
PROJEKT PLANU OCHRONY - PIANSHA SYNTETY PLANU OCHRONY PARKU KULTUROWEGO

03.

Ryc. 32. Plansza projektu planu ochrony będąca elementem „Planu Ochrony Parku Kulturowego „Stare Miasto” w Przemysławu”

Źródło: Urząd Miejski w Przemysławu

Ryc. 33. Mapa Parku Kulturowego „Stare Miasto” w Przemyślu
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

Głównym celem utworzenia parku kulturowego w Przemyślu jest ochrona krajobrazu kulturowego, zabytków oraz historycznego układu urbanistycznego Starego Miasta Przemyśla wpisanego na listę Pomników Historii Rzeczypospolitej Polskiej.

Utworzenie parku kulturowego w Przemyślu poprzedzone było wieloma debatami i spotkaniami z mieszkańcami. Działania promocyjne prowadzone były na antenie lokalnych rozgłośni radiowych, w wywiadach telewizyjnych oraz na łamach lokalnych periodyków.

Ryc. 34. Fragmenty katalogu – „Przegląd Standardów Rozwiązań”
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

W 2022 roku przygotowano katalog dobrych praktyk „Park Kulturowy „Stare Miasto” w Przemyślu – Przegląd Standardów Rozwiązań”, określający wzorcowe rozwiązania i porady dotyczące umieszczania w przestrzeni publicznej nośników reklamowych, ogródków sezonowych, obiektów małej architektury. Katalogi zostały przekazane bezpłatnie właścicielom lokali, przedsiębiorcom oraz firmom reklamowym.

W celu sprawnej i skoordynowanej realizacji głównych założeń uchwały Prezydent Miasta Przemyśla powołał Zespół Doradczy w zakresie Zarządzania, Realizacji Założeń oraz Opieki nad Parkiem Kulturowym “Stare Miasto” w Przemyślu. W lipcu na płycie przemyskiego rynku odbyło się spotkanie w ramach “Letnich warsztatów z parkiem kulturowym”, na którym członkowie zespołu doradczego w kameralnej atmosferze poruszali z mieszkańcami, przedstawicielami lokalnego biznesu i architektami problematykę realizacji założeń parku kulturowego.

Ryc. 35. “Letnie warsztaty z parkiem kulturowym” na przemyskim rynku
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

Ryc. 36. Widok na zmienione witryny sklepów w parku kulturowym
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

Ryc. 37. Zaobserwowane zmiany w witrynach lokali znajdujących się w granicach parku kulturowego
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

II. Kierunek działania 3. Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym miasta

Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miasta Przemyśla na bieżąco aktualizuje informacje o obiektach zabytkowych na portalu Facebook oraz na stronach internetowych pn. przemysl.pl, visit.przemysl.pl. Z łatwego dostępu do wielu informacji kulturalnych można skorzystać w bezpłatnej aplikacji mobilnej „Miasto Przemyśl”, gdzie znajdują się:

- mapa prezentująca obiekty turystyczne, tj. muzea, atrakcje, pomniki i miejsca pamięci, z krótkim opisem, lokalizacją i opcją nawigacji
- aktualności o obchodach świąt, prelekcjach, festiwalach, konkursach, itp.
- kalendarz imprez i wydarzeń.

„Centrum Dowodzenia - Twierdza Przemyśl”

Miasto Przemyśl w 2022 roku rozpoczęło realizację inwestycji "Centrum Dowodzenia - Twierdza Przemyśl" przy ul. Przemysłowej w Przemyślu. W projekcie przewidziano utworzenie nowoczesnej przestrzeni wystawienniczo-edukacyjnej, w której znajdować się będą pomieszczenia ekspozycyjne ukazujące historię i ewolucję Twierdzy Przemyśl, w tym magazyny i pomieszczenia gospodarcze. Dodatkowo, na ponad 1 100 m² przestrzeni znajdzie się część gastronomiczna, kino 5D, sala konferencyjno-edukacyjna. Niezaprzeczalnym faktem jest, iż utworzenie "Centrum Dowodzenia

- Twierdza Przemyśl" przyczyni się do zwiększenia świadomości o historii miasta, w tym przede wszystkim o dziedzictwie Twierdzy Przemyśl wśród przyjeżdżających turystów i mieszkańców miasta. Inwestycja jest realizowana w ramach projektu "Razem zmieniamy Przemyśl", dofinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2014-2021.

Ryc. 38. Wizualizacja Centrum Dowodzenia Twierdzy Przemyśl
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu

PRIORYTET III: EDUKACJA I SZERZENIE WIEDZY O REGIONALNYM DZIEDZICTWIE KULTUROWYM

III. Kierunek działania 1. Szerzenie wiedzy – działania informacyjne

Przemyśl poprzez swoje walory historyczno-krajobrazowe predysponuje do roli głównego miejskiego ośrodka turystycznego na Podkarpaciu. Miasto odwiedza corocznie tysiące turystów, stąd bardzo ważnym czynnikiem zarówno promocji jak i szerzenia wiedzy o jego regionalnym dziedzictwie są działania informacyjne.

Miejska informacja turystyczna

Informacja turystyczna z siedzibą przy ul. Grodzkiej 1 stanowi ważny element promocji miasta wśród przyjeżdżających turystów i gości. Działa przy wsparciu finansowym Urzędu Miejskiego w Przemyślu. W wyniku certyfikacji przeprowadzonej przez Podkarpacką Regionalną Organizację Turystyczną zostały przyznane 2 „*” na cztery możliwe wg Certyfikatu Polskiego Systemu Informacji Turystycznej. Zadanie zlecane jest głównie organizacjom i stowarzyszeniom turystycznym w trybie zamówień publicznych. W 2022 r. miejska informacja była prowadzona przez Fundację Kresowe Centrum Nauki i Rozwoju Perła Galicji. W miejskim centrum informacji turystycznej polecane są miejsca znane i nieznanne w Przemyślu oraz powiecie przemyskim, co więcej udzielane są porady turystom chcącym odwiedzić Ukrainę i odkryć ciekawe miejsca na szlakach

Pogórza. Prowadzona jest również sprzedaż map turystycznych, przewodników, albumów, pamiętek, jak również książek o tematyce regionalnej, kresowej i nie tylko.

Informacja Forteczna w Bramie Sanockiej Dolnej

Prowadzeniem informacji fortecznej w Bramie Sanockiej Dolnej zajmuje się Przemyskie Stowarzyszenie Przyjaciół Dobrego Wojaka Szwejka. Otwarcie punktu „IT” jest wynikiem podpisania umowy partnerskiej z 11 sierpnia 2011 roku zawartej pomiędzy Związkiem Gmin Fortecznych Twierdzy Przemyśl, a Gminą Miejską Przemyśl w ramach realizacji wspólnego projektu pn. „Zagospodarowanie zespołu zabytkowego Twierdzy Przemyśl”.

Stowarzyszenie w ubiegłych latach obsługiwało punkt „Informacji Turystycznej” (IT) oraz oprowadzało wycieczki na trasie: od Bramy Sanockiej Dolnej - Wzgórze Trzech Krzyży – Zniesienie. Ponadto w sezonie letnim zorganizowano umundurowane patrole Szwejków przechadzających się ulicami miasta i rozdających ulotki o Przemyślu turystom oraz gościom odwiedzającym nasze miasto.

W punkcie „IT” prowadzono ewidencję turystów, księgę gości (w 2023 roku obiekt odwiedziło 8000 turystów z kraju i zagranicy) oraz rozprawdzano materiały promocyjne miasta i okolic, które udostępniano bezpłatnie również podmiotom oraz instytucjom. Stoisko informacyjne wspomnianego stowarzyszenia wystawiono na imprezach zewnętrznych, m. in. na forcie Werner w Żurawicy i Duńkowiczkach, Arboretum w Bolestraszczykach, Rzeszowa, Krakowa, Cieszyna, Kralup, Ołomuńca i Lipnicy nad Sazawą w Czechach. Stowarzyszenie zorganizowało wiele lekcji historii w szkołach i w Bramie Sanockiej, aby przybliżyć zainteresowanym wiedzę o zabytkach. W 2023 roku ukazał się „Przewodnik turystyczny po wioskach tematycznych Polski Wschodniej”, w którym opublikowano tekst o działalności Stowarzyszenia.

Ryc. 39. Miejska Informacja Turystyczna w Przemyślu
Źródło: <http://visit.przemysl.pl/130-przemysl-centrum-informacji-turystycznej>

Ryc. 40. Informacja Forteczna w Bramie Sanockiej Dolnej
Źródło: <http://visit.przemysl.pl/1688-przemysl-punkt-it-w-bramie-sanockiej-dolnej>

Działania informacyjne zrealizowane przez przemyskie placówki edukacyjne

Przemyska polonistka – Joanny Łuniewskiej - Szydło w gazecie pn. „Nowiny 24”, opublikowała artykuł, który prezentował historię Szkoły Podstawowej nr 1 im. Henryka Sienkiewicza (SP nr 1). Swoją historię opisało również Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego nr 2 (CKZiU nr 2) w artykule pt. Na jubileusz „Ekonomika” – krótka historia szkoły „na Fica”.

III. Kierunek działania 2. Szerzenie wiedzy – działania promocyjne

Przemyskie Centrum Kultury i Nauki „Zamek” w ramach działalności kulturalno-edukacyjnej zorganizowało w omawianym okresie sprawozdawczym następujące wydarzenia:

- 1) Konkurs fotograficzny "Zimowy spacer na zamkowe wzgórze"
- 2) Koncert zespołu Forteca – „Walka Trwa” z okazji Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych

Przemyska Biblioteka Publiczna również przyczyniła się do promocji w zakresie edukacji kulturalnej, poprzez organizację Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego „Przemyska Brama” i quiz-u o historii Polski.

Kampanie promujące walory turystyczno–kulturowe w mediach ogólnopolskich i regionalnych

Miasto Przemyśl aktywnie prowadzi kampanie promocyjne za pośrednictwem mediów. W portalu internetowym onet.pl – podróże, ukazał się materiał dotyczący najważniejszych zabytków Przemyśla ze szczególnym uwzględnieniem Podziemi Turystycznych w Przemyślu. Na antenie Polskiego Radio Rzeszów odbyła się Audycja Radio Biwak (30 czerwca 2022 r.). Tematami audycji były: Przemyśl – miasto dzielnego wojaka Szwejka - polska stolica fajek - dawna siedziba króla

Kazimierza, Twierdza Przemyśl, Smakołyki Przemyskie. Przemyśl to również doskonałe miejsce do spędzania czasu wolnego, zarówno wśród najmłodszych, jak i starszych turystów. Odbyła się emisja 20 spotów reklamowych Przemyśl turystyczne serce wschodu – brama wypadowa w Karpaty Wschodnie wyemitowano w dniach od 25 do 30 czerwca 2022 r. W 2023 r. w programie Polsat Play ukazał się odcinek "Poszukiwacze historii - Polsat Play", którego tematem były mosty nad Sanem mieście Przemyśl. Na antenie telewizji TVP Rzeszów wyemitowano reportaż "Przemyśl na wakacje".

III. Kierunek działania 3. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

Ochrona dziedzictwa kulturowego propagowana jest nie tylko wśród osób dorosłych, ale również stanowi istotną kwestię dla młodzieży i dzieci. Corocznie, na przemyskim rynku odbywa się piękna uroczystość, w której biorą udział dzieci oraz młodzież z przemyskich przedszkoli, szkół podstawowych oraz innych jednostek oświatowych. O godzinie 11:11 uczestnicy odśpiewują hymn Polski upamiętniając w ten sposób rocznicę odzyskania niepodległości.

Przemyskie placówki edukacyjne poszerzały wiedzę swoich uczniów o dziedzictwie kulturowym miasta. Działaniami szczególnie wartościowymi były m. in. rajdy piesze i rowerowe do obiektów zabytkowych (tzn. wycieczki kulturoznawcze). SP nr 4 zorganizowała wystawy fotografii historycznych Przemyśla oraz przybliżyła uczniom temat ochrony dziedzictwa kulturowego na lekcjach historii.

*Ryc. 41. Obchody rocznicy Odzyskania przez Polskę Niepodległości
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

Dzięki realizacji zadań z zakresu budżetu obywatelskiego odbyło się pierwsze „Święto ulicy Henryka Sienkiewicza”, które współorganizowała SP nr 1. Umieszczono tablicę pamiątkową

poświęconą rodzinie Brzezińskich na ścianie SP nr 1.

W SP nr 11 zrealizowano innowacyjny program w 4 klasach pt. „Poznajemy Przemysł i jego zabytki”. W planie programu znalazł się cykl wycieczek z przewodnikiem, który przybliżał uczniom historię zabytków miasta. W trakcie roku szkolnego również uczestniczono w rajdach i konkursach organizowanych przez PTTK – „Twierdza Przemysł”, „Rajd Orłowicza” i „Rajd na powitanie wiosny”. Kolejną atrakcją dla młodzieży była lekcja historii poza ławką szkolną, która przeprowadzona była w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej.

Szkoła podstawowa nr 5 (SP nr 5) cyklicznie udostępniała uczniom, rodzicom i zaproszonym gościom wydanie „Monografii z okazji jubileuszu 140 – lecia szkoły” wraz z prezentacją pt. „Przeszłość i terażniejszość w SP5”. SP nr 5 zorganizowała wystawę malarską o historii regionu. Ponadto, zamieszczała w prasie, mediach społecznościowych i na stronie internetowej szkoły treści mówiące o rysie historycznym placówki. SP nr 6 zrealizowała międzyszkolny konkurs „Polska Piastów i Jagiellonów”, włączając w jego zakres zagadnienia z dziejów Przemysła przypadające w okresie panowania tytułowych władców. Uczniowie ze szkoły nr 6 odbyli wiele edukacyjnych wycieczek odwiedzając m.in.: Cmentarz Żołnierzy I i II wojny światowej, Pomnik Ofiar Faszyzmu.

Nauczyciele SP nr 14 stale edukowali uczniów o zabytkach miasta na lekcjach historii i plastyki, aby przygotować ich na udział w grach miejskiej z okazji Święta Niepodległości pt. „Poznajemy zabytki Przemysła” i „Halo! Tu Fredro”. Szkoła nr 15 współpracuje z Archiwum Państwowym organizując wystawy o historii narodu, a poza tym projekty z historii regionalnej wśród uczniów starszych klas. Z kolei nauczyciele SP nr 16 uczestniczyli w szkoleniu wprowadzającym w realizację programu pn. Ścieżki historyczno-edukacyjne „XX wiek na Zasaniu”. Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 2 zajmował się poszerzaniem wiedzy wśród swoich uczniów o społeczności żydowskiej i ukraińskiej, którą czerpał z Muzeum Historii Żydów Polskich, organizacji Forum Dialogu, Archiwum w Cerkwii Grekokatolickiej oraz księgozbiorów Przemyskiej Biblioteki Publicznej. SZO nr 2 zorganizowała dla uczniów grę terenową „Śladami przemyskich Ukraińców” oraz brała udział w spotkaniach z potomkami przemyskich Żydów, m. in. z Dawidem Ringlerem z Izraela, Jeffreyem Cymblerem z USA, prof. Stefanem Zabrowarnym, Julianem Bakiem.

CKZiU nr 2 w Przemysłu obchodziło w 2023 roku 110-rocznicę utworzenia, z tej okazji zorganizowano uroczystą akademię, w której wzięli udział obecni i dawni uczniowie oraz nauczyciele. Szkoła na początku była nazwana Krajową Szkołą Kupiecką.

Przedszkolaki z placówki nr 3 poznawały kulturę miasta poprzez udział w żywych lekcjach historii zorganizowanych dzięki współpracy z Przemyskim Stowarzyszeniem Rekonstrukcji Historycznej, ze stowarzyszeniem „Damy i Huzary” oraz oddziałem przemyskim Związku Sybiraków. Temat ochrony dziedzictwa kultury rozwijany jest również podczas zajęć dydaktycznych w ramach programu edukacyjno-patriotycznego „Moje miasto – moja mała ojczyzna”.

*Ryc. 42. Stowarzyszenie „Damy i Huzary”
Źródło: Urząd Miejski w Przemyślu*

W przedszkolu nr 4 lekcje kultury odbywały się m. in. z przedstawicielami rzemiosła lokalnego, zaś z przedszkola nr 11 zorganizowano spacer szlakiem przemyskich pomników w ramach ogólnopolskiej akcji „Szkoła – pamięta” wraz z symbolicznym zapaleniem zniczy. Na wyróżnienie zasługuje również organizacja autorskiego programu przedszkola nr 12 pt. Przedszkolak Młody Polak.

PRIORYTET IV: ROZSZERZENIE ZASOBU I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA PRZEMYŚL

IV. Kierunek działania 1. Monitoring zasobów, systematyczna aktualizacja i uzupełnienie gminnej ewidencji zabytków

Ochrona zabytków sprawowana jest głównie przez organy administracji publicznej. Polega na zapewnieniu odpowiednich warunków do zachowania, utrzymania i zagospodarowania zabytków, a także zapobieganie grożącym im niebezpieczeństwom np. kataklizmy czy kradzież. Jedną z czterech podstawowych form ochrony konserwatorskiej jest wpis do rejestru zabytków. Wszelkie działania przy obiekcie zabytkowym takie jak: zmiana właściciela, prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich, umieszczenie urządzeń i reklam wymagają zgody konserwatora zabytków. Wszelkie pozwolenia, nakazy oraz wytyczne konserwatorskie gwarantują utrzymanie zabytkowego charakteru obiektu.

W granicach administracyjnych miasta zostało uwzględnionych ok. 400 wpisów do rejestru zabytków nieruchomych. W omawianym okresie sprawozdawczym do rejestru zabytków nieruchomych dołączono 9 wpisów (3 szt. - 2022, 6 szt. - 2023), natomiast do rejestru zabytków

ruchomych 6 wpisów (3 szt. - 2022, 3 szt. - 2023).

Rejestr zabytków nieruchomości - rok 2022:

- decyzja w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków - willa przy ul. Benschówny 8 - A-1765 z dnia 18 listopada 2022 r.
- decyzja w sprawie wpisu do rejestru zabytków kamienicy przy ul. Franciszka Smolki 24 - A-1752 z dnia 04 maja 2022 r.
- decyzja w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków – kamienica przy ul. Tarnawskiego 3 - A-1762 z dnia 04 listopada 2022 r.

- rok 2023:

- decyzja w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków - betonowy schron nr 8813 na działce 1778 przy ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego – A-1778 z dnia 20 lutego 2023 r.
- decyzja w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości - budynek wieży ciśnień ul. Bolesława Chrobrego - A-1783 z dnia 30 marca 2023 r.
- decyzja w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków budynek przy ul. Okrzei 18 - A-1794 z dnia 07 czerwca 2023
- decyzja w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków - elewacja frontowa, boczna, tylna i środkowa budynku poł przy ul. Dworskiego 74 - dawna fabryka mechaniczno-ślusarska - A-1805 z dnia 21 września 2023 r.
- decyzja w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków - willa przy ul. Puszkina 15 wraz z ogrodzeniem - A-1804 z dnia 21 września 2023 r.
- decyzja w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków - wieża ciśnień przy ul. Czarnieckiego działka nr 530/40 obr. 207 - A-1811 z dnia 28 listopada 2023 r.

Rejestr zabytków ruchomych - rok 2022 r. :

- decyzja w sprawie wpisu do rejestru zabytków ruchomych - obraz bł. Korneliusza Bataudurusa Wijk z Dorestat z klasztoru OFM w Przemysławu - B-1032 z dnia 13 czerwca 2022 r.
- decyzja w sprawie wpisu do rejestru zabytków ruchomych - obraz „Przebicie serca św. Teresy z Avila, obraz św. Tekli oraz konfesjonał rokokowy z zakrystii, stanowiący wyposażenie zespołu kościelno-klasztornego Karmelitów Bosych – B-1033 z dnia 24 czerwca 2022 r.
- decyzja w sprawie wpisu do rejestru zabytków ruchomych - elementy wyposażenia zespołu kościelno-klasztornego Braci Mniejszych Konwentualnych (Franciszkanów) - B-1040 z dnia 18 października 2022 r.

- rok 2023 :

- decyzja w sprawie wpisu do rejestru zabytków ruchomych – grobowiec śp. rodziny Woronieckich, położony na Cmentarzu Głównym przy ul. Słowackiego: pole 19, rząd 11, miejsce 5 - B-1050 z dnia 31 stycznia 2023 r.
- decyzja w sprawie wpisu do rejestru zabytków ruchomych - elementy wyposażenia Bazyliki Archikatedralnej pw. św. Jana Chrzciciela i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny - B-1045 z dnia 16 lutego 2023 r.
- decyzja w sprawie wpis do rejestru zabytków - dźwig osobowy kamienica przy ul. Dworskiego 23 - B-1061 z dnia 8 maja 2023 r.

Na podstawie art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Prezydent Miasta Przemyśla jest zobowiązany do prowadzenia gminnej ewidencji zabytków (GEZ) w postaci kart adresowych. GEZ jest respektowana przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wydawanie decyzji o warunkach zabudowy, jak również decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

GEZ została opublikowana w uchwale nr 297/2012 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Przemyśla na lata 2012-2016”, a następnie aktualizowana uchwałą nr 202/2021 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 20 grudnia 2021 roku w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Przemyśla na lata 2021-2024”.

Ryc. 43. Willa przy ul. Puszkina 15 wraz z ogrodzeniem wpisana do rejestru zabytków pod numerem A-1804 dnia 21 września 2023 r.

Źródło: <https://wuooprzemyśl.pl/aktualnosci/wpis-do-rejestru-willi-przy-ul-puszkina-15-w-przemyślu.html>

Podsumowanie

W okresie sprawozdawczym priorytetu „Gminnego programu ochrony nad zabytkami miasta Przemyśla na lata 2012-2016”, były realizowane w zakresie wszystkich kierunków. Co najważniejsze, zostały wykonane prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych takich jak budynki mieszkalne, drogi, nagrobki, obiekty turystyczne, obiekty użyteczności publicznej oraz szkoła, mur obronny, budynek kultu religijnego, pomnik i kapliczka. Szczególnie przydatne było udostępnienie zabytków nieruchomości, które w ostatnich latach pozostawały nieużytkowane, np. lokal kamienicy przy ul. Słowackiego 13 wpisanej do krajowego rejestru zabytków pod numerem A-259 został zaadaptowany na siedzibę Centrum Aktywizacji Społecznej. W omawianym okresie sprawozdawczym Gmina Miejska Przemyśl przekazała 8 dotacji na realizację prac remontowo-konserwatorskich na łączną kwotę 45 477,94 zł. Przemyska Gospodarka Mieszkaniowa uzyskała na prace konserwatorskie od PWKZ w sumie 12 dotacji na kwotę 375 tysięcy. Przeprowadzone prace przyczyniły się do zahamowania procesu degradacji zabytków i poprawiły ich stan zachowania, dzięki temu służą one obecnie mieszkańcom i odwiedzającym miasto.

Dnia 27 kwietnia 2022 r. został powołany uchwałą nr 71/2022 Rady Miejskiej w Przemyślu Park Kulturowy „Stare Miasto” w Przemyślu. Równocześnie podjęto uchwałą nr 72/2022 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 27 kwietnia 2022 r. w sprawie zatwierdzenia „Planu Ochrony Parku Kulturowego „Stare Miasto” w Przemyślu”. Parku Kulturowego „Stare Miasto” zdefiniował zasady eksponowania witryn, nośników reklamowych, semaforów, ogródków sezonowych, itp. Dzięki uchwale zauważalny jest wzrost estetyki głównych ulic miasta. Ponadto, wśród lokalnych przedsiębiorców obudziło się poczucie wspólnej odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe miasta. W związku z powołaniem Parku Kulturowego „Stare Miasto” w Przemyślu w latach 2022-2023 Biuro Rozwoju Miasta Przemyśla przystąpiło do sporządzenia 8 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w granicach parku kulturowego. Do popularyzacji spuścizny historycznej oraz krajobrazu kulturowego przyłączyły się, jak co roku, m. in. Przemyska Biblioteka Publiczna im. Ignacego Krasińskiego oraz Przemyskie Centrum Kultury i Nauki „Zamek” organizując interesujące prelekcje, wystawy czy też konkursy. W mieście obchodzonych jest wiele świąt narodowych, religijnych lub festiwali, a na szczególne wyróżnienie zasługuje organizowany od 2022 festiwal „Łączy nas historia”. Przekazywanie wiedzy o kulturze i tradycji z pokolenia na pokolenie jest szczególnie ważne, dlatego dzieci z przemyskich szkół uczestniczą w obchodach świąt państwowych oraz żywych lekcjach historii, już od najmłodszych lat.

z up. PREZYDENTA MIASTA

mgr Bogusław Świeży
Zastępca Prezydenta

07.09.2024

NACZELNIK WYDZIAŁU
Architektury

mgr inż. arch. Zbigniew Gudnik

Miejski Konserwator Zabytków

mgr Julia Olech-Nowak